

כס"ד

ספר
גדולה שמושה

עובדות משקידתו והתמדתו המופלאה
של מו"ר מרן רשכבה"ג
רבנו יוסף שלו' אלישיב זיע"א

נערך מתוך רשימות שאספתי בעמל ובשקידה
במשך שנים רבות שזכיתי להתאבק בעפר רגליו

צבי בלאאמו"ר הגה"צ רבי שמואל א. ל. שליט"א ויספיש
ראש ישיבות הר"ן - אבן ישראל - ים התורה
מח"ס דברות צבי י"ז חלקים

סיון ה'תשע"ג
פעיה"ק ירושלם תובב"א

©

כל הזכויות שמורות

משפחת וייספיט

פסגת רמות 93/20

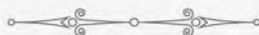
ירושלים

אין להעתיק, לשכפל, לצלם, להקליט, לתרגם, להפיץ, לחלק, לאחסן במאגרים בכל דרך ובכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מיכני או אחר ספר זה או משפטים ממנו ללא קבלת אישור מפורש בכתב מהמו"ל.

הוצאה לאור:

מכון להוצאת ספרים

ע"ש רבי נחום משאדיק זצוק"ל

עריכה וסגנון:

אפרים ש. זייבלד

כתובת דוא"ל: 631147@gmail.com

שירותי כתיבה ועריכה
לט סופר
052-715-44-22

סדר עיצוב ועימוד:

מתתיהו דייטש

כתובת דוא"ל: md6482798@gmail.com

md
052-767-3009

לוחות הדפסה:

נתן פלדמן - צוף

054-8401840 | 02-6504055

הפצה:

קולמוס
Book Distribution
072-2441660

דעציב כ"ב סיון תשע"ג

גם אנכי מכיר שנים את הגאון ר' צבי ויספיש שליט"א
 והי' מקורב ואהוב מאד אצל מו"ח זללה"ה
 וכעת עומד להו"ל ספר גדולה שמושה על מו"ח זצ"ל
 והספר מביא הרבה תועלת לאהבת תורה ויראת שמים
חיים קניבסקי
 ג"א מצטרף א.ל. שטינמן

בעזה"י כ"ה סיון תשע"ג

גם אני מכיר שנים את הגאון ר' צבי ויספיש שליט"א
 והי' מקורב ואהוב מאד אצל מו"ח זללה"ה
 וכעת עומד להו"ל ספר גדולה שמושה על מו"ח זצ"ל
 והספר מביא הרבה תועלת לאהבת תורה ויראת שמים
חיים קניבסקי
 ג"א מצטרף א.ל. שטינמן

Rabbi Shmuel Auerbach
Jerusalem

שמואל אויערבאך
פעיק ירושלים תובביא

י"ד לחודש שנתנה תורה לישראל
לסדר שקוראים בתורה אל מול פני המנורה יאירו וגו'

הן הופיע לפני ידידנו ומכובדנו משכבר הימים הגאון הגדול הרב צבי ויספיש ראש ישיבות הר"ן באה"ק שלומו ישגא ונעימות בימינו נצח.

והראה חזותו לפני אשר ערך ואשר העלה בטוב טעם ודעת בחבורו בשם "גדולה שמושה", וזה באמת מה שזכה לשמש ואשר ראה והבין והשכיל בדמותו של האדם הגדול בענקים מרן הגרי"ש זללה"ה, וזהו כמשמעו ושמו נאה לו "גדולה שמושה".

וזה חבור כביר הערך עד למאד מאשר השכיל והתבונן ברוב תבונה בהנהגת עולם התורה והיכלי התורה וכל כלל ישראל, יראו נבונים וישמחו ויהללוהו.

ומעיד אני נאמנה מאשר ראיתי היטב גודל חביבותו עד למאד אצל מרן זללה"ה, ואני גם באזני שמעתי מאשר מרן זללה"ה אמר בחביבות ובהתרגשות בכמה ענינים "הרב ויספיש שאני", וד"ל.

וגם זכורני חביבותו המיוחדת אצל אאמו"ר גאון ישראל זללה"ה בעוד בראשית אשר יסד את "ישיבת הר"ן" בירושלים, וגם טרח הרבה לעזרו ולחזקו בכבוד רב.

וראוי ספר רב הערך הזה להיות בכל בית ישראל, ויתן ד' שנתעורר באמת ע"י רק ללמוד וקיום התורה אשר לנו ולמורשה.

ויקיים בנו בקרוב ומלאה הארץ דעה את ד' ונזכה להגאולה השלימה בב"א.

ביקרא דאורייתא ובברכת התורה
שמואל אויערבאך

Rabbi Azriel Auerbach

Rabbi of "Chaniche Hayeshivot"
53 Hapisga St., Bayit Vegan, Jerusalem

הרב עזריאל אוירבאך

רב בית הכנסת "חניכי הישיבות", בית וגן
רח' הפסגה 53, בית וגן, ירושלים

כבוד ידי"נ ורב חביבי אשר יראתו קודמת לחכמתו הגאון הגדול רבי צבי ויספיש שליט"א ראש ישיבת הר"ן אבן ישראל.

עברתי בעיון רב על ספריכם "גדולה שמושה" שנכתב על מו"ח רש"י מרן רבי יוסף שלום אלישיב זיע"א והתרגשתי עד מאד לנוכח המחזה הגדול הזה שהעלתם על הכתב את מסכת חייו וממש פלאי פלאים איך זכיתם להבנה עמוקה וראיה באספקלריה המאירה בכל מהותו אישיותו דרכו והשקפתו וכל הנכתב הוא אמת ונכון.

ובאמת ספריכם הנכבד אינו צריך להסכמתי כלל כי ידעתי את האהבה והחבה והקירבה המיוחדת שרחש מו"ח זצ"ל אליכם. וגם ידעתי גודל ההתבטלות שהיתה לידידי הגאון שליט"א למו"ח זצ"ל, ויודעני נאמנה כי המחבר זכה להיות תלמידו המובהק חביבו ככנו והיה יד ימינו ואיש סודו בפרט בהנהגת עולם התורה ובאזני שמעתי הרבה דברי שבח והלל על ידידי שליט"א.

וממילא פשוט שהמחבר מוסמך להיות מעתיק דרכי הנהגתו ולהנחילה לדורות הבאים בפרט בענייני עולם התורה והישיבות.

ובאתי בזה להעיד כי המחבר הנ"ל מסר נפשו על חיבור יקר ערך זה בהיותו מעלה על הכתב מזה עשרות שנים מכל אשר ראו עיניו והבינו לבו הרחב מהנהגותיו בקודש והנהגת העם ועולם התורה וגם דרש וחקר אצל כל בני המשפחה והתלמידים הקרובים של מו"ח זצ"ל, ואף אנכי ישבתי עם המחבר במשך שעות ללבן הדברים למען תצא מסכת חייו של מו"ח זצ"ל כסולת נקיה.

וראוי שספר זה יהיה בכל בתי ישראל ובפרט אצל בני התורה למען ילמדו בו ובטוחני שהמסופר בו מסוגל לעורר לאהבת תורה להתמדה והשקפה נכונה המסורה לנו מדור דור.

הכותב לכבוד התורה ולכבוד מו"ח זצ"ל
ויבדלחט"א כבוד ידיד הגאון המחבר שליט"א

עזריאל אויערבך

גם אנו הח"מ מצטרפים לדברי השבח והתהילה לידי"נ הגאון הגדול רבי צבי ויספיש שליט"א שכתב גיסנו הגאון הגדול רבי עזריאל שליט"א וספר זה מעורר התפעלות על הסייעתא דשמיא שבו. והנה ישנן הלכות שאי אפשר לקבען לעצמן ולחייב את עם ישראל כולו שיתנהג כך. לדוגמא לא ניתן לכתוב במפורש שכל חתן חייב ללמוד בית המדרש י"ד שנה כמו שעשה יעקב אבינו ולכן התורה העלימה זאת אבל מי שיחשבן ימצא לפי כך לפי החשבון כך גם ספר נפלא זה השכיל ידי"נ להביא לפני עם סגולה את האדם השלם שהנהגותיו סגולה וכמש"כ התורה והייתם לי סגולה ללמוד מתוך הנהגות למעלה מהטבע. ואנו מקוים שכל אחד מאומתנו ימצא בספר זה לימודים נפלאים ויתברך ידי"נ בכל טוב סלה

יצחק זילברשטיין
אלהנן ברלין בנימין רימר

הרב משה אלישיב רב "תפארת בחורים" ירושלים

בס"ד י"א סיון תשע"ג

לכבוד ידידי כאח לי הגאון הגדול ר' צבי ויספיש שליט"א
ראש ישיבת הר"ן - אבן ישראל

מאמר חז"ל "גדולה שמושה יותר מלמודה" מקבל משמעות חזקה לאחר העיון בספרכם המופלא שנקרא שמו "גדולה שמושה".

הן זה למעלה משלושים שנה שזכותם להיות קרוב כבן אצל אאמו"ר מרן רשכבה"ג הגרי"ש הכ"מ ובעיני ראיתי את החיבה שהיה לאאמו"ר כלפיכם וקירב אותכם ביותר וזכותם ליצוק מים על ידו. ואף זכותם להיות דולה ומשקה הן בתורה הן בהשקפה והן בהנהגת עולם התורה והישיבות והכלל.

ואשר על כן חשיבות גדולה לספריכם בהם העלתם על הכתב באופן נפלא כל אשר זכותם מקרוב לראות במשך השנים הרבות, והדברים מעוררים לאהבת התורה ושקידתה ונכלל בספריכם אוצר שלם של הוראות והנהגות ליחיד ולציבור אשר לא יסולא בפז.

וכיד ד' הטובה עליכם לנפות ניפוי אחר ניפוי לראות שממקור האמת יהלכון מתוך הבנה ובהירות אשר חנן ד' אותכם בזה.

ואף עימי ישבתם שעות רבות לצורך הכנת הספר וכן בררתם הרבה אצל בני המשפחה שיחיו וגם אצל תלמידים.

ונראה שספר זה תועלתו מרובה מאוד הן לציבור בני התורה והן לכללות שומרי התורה ובוודאי ראוי ונכון להחזיקו בכל בית.

הכו"ח לכבוד התורה ולכבוד הגאון המחבר שליט"א

משה אלישיב

בן לאאמו"ר מרן רשכבה"ג הגרי"ש הכ"מ

גם אנו מצטרפים להנ"ל

ומעידים אנו שידיד נפשנו המחבר הגאון שליט"א אשר כאח וריע הוא לנו ישב עמנו שעות רבות כדי לתאר את דמותו הכבירה של אאמו"ר מרן רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב זצוק"ל ולכוון אל האמת.

הכו"ח

בנימין דוד אלישיב

ראש רשת הכוללים שעי" ביהמ"ד "תפארת בחורים"

אברהם אלישיב

הרב שמחה שלמה לרין ראש הישיבה

ישיבת נאות אריה ירושלים

בטל יום כ"ה סיו תשע"ג

כבוד ידו חזק

הגאון הגדול רבי צבי ויס טיש שליט"א

אזרח שקראם ספדיכם הרה"ק גבולת מעשה" על גיסי נשכר"ג מין הגאון
יבואר יוסף אלקום צב"ק, ועקרתי אליו בציון רב ובמדינתו גדולה, צבור או
מחבר ב"י אל בן הבלתיק בוונטן אבונק לפני צמחיה המוניגה והרוב חנה

אדון הנמצאתו וצדק ימותו וצדקו קמנו. כולג צב"מ זכר
אח"כ מקרב אלפי שנה בזה
ומיני צדקי בן חתנו חטני בזה
במלוא הודיה והבנה. אולי פולטו צדק צדקו וצדקו קמנו וצדקו קמנו וצדקו קמנו

אשר אהבתי פולטו אהבתי הודיה והבנה. אולי פולטו צדק צדקו וצדקו קמנו
במלוא הודיה והבנה. אולי פולטו צדק צדקו וצדקו קמנו וצדקו קמנו וצדקו קמנו

האם כי קנה ילי הנבדלה והנע מקני במקום שזמנו והזדק. כאור
באזכורם מיוספד. אום אמה יוד האלה כפנוי אברהם אל המגידה בנחמה

אם המתדך בגאון שליט"א נשך זמי שמה רבוג כדי אלן טאגוד מקות אל
צמחיה הודיה שטר אל גיסי מין צב"ק נאנון ואל היומתי.

והינן שיהיו הסס מעורה ומצדן זילן בצדקן פאנו פאנו דמורה. להמרה
קירות שמי וצדקן בקות המצוות והיה שברכס כב א"ש.

הנחה קאדיס פיה
אנדר המטה שליט"א
שמחה חמה (צדקן ריוורה נ"ל) זמן

הרב שמחה שלמה לוינ ראש הישיבה

ישיבת נאות אריה ירושלים

בס"ד יום ב' י"ב סיון תשע"ג

כבוד ידידי עוז

הגאון הגדול רבי צבי ויספיש שליט"א

לאחר שקיבלתי ספריכם החשוב "גדולה שמושה" על גיסי רשכבה"ג מרן הגאון רבי יוסף שלום זצוק"ל. ועברתי עליו בעיון רב ובהתרגשות גדולה עצור לא יכולתי מליטול הקולמוס לידי ולהעלות על הכתב את ההתפעלות העצומה שאחזה בי. כי על כן הצלחתם באופן מדויק לצייר דמותו התורנית והרוחנית גדול התמדתו ועוצם יראתו ודקדוקו במצוות. כאשר זכיתי אני להכירו מקרוב מלפני שנות דור.

ומידי עוברי בין בתרי הספר הרי שדמותו הגדולה קמה וגם ניצבה לפני במלא הודה והדרה. מאז היותו עוד צעיר לימים והוא בראשית פריחתו הגדולה ועד לתקופת היותו מנהיג הדור כאשר על פיו ישק כל דבר קטן או גדול בעולם התורה והציבור החרדי.

הגם כי קשה עלי הכתיבה והנני מקצר במקום שאמרו להאריך. פטור בלא כלום אי אפשר. וחס לי מלהיות חלילה כפוי טובה, על ההנאה הרוחנית הצרופה שהיתה לי בקוראי את ספריכם.

גם המחבר הגאון שליט"א ישב עימי שעות רבות כדי ללבן סוגיות עמוקות על דמותו הרוחנית של גיסי מרן זצוק"ל ולכוון אל האמת.

יהי רצון שיהא הספר מעורר ומחזק לילך בדרכו המופלאה בתורה בהתמדה ויראת שמים ודקדוק בקיום המצוות והיה שכרכם רב מאוד.

הכותב באהבה רבה

לכבוד המחבר שליט"א

שמחה שלמה (בהגה"צ ר' אריה זצ"ל) לוינ

תוכן העניינים

מתמוגג מכל מילה של תורה נג
 "כבוד התורה" של כל מילה מן התורה נה
 החזו"א על רבנו: למד תורה לשמה מילדותו נו
 אותו אני רוצה שיהיה השווער של אחייני. נח
 את הגמרא הזו למדתי יותר מק"א פעמים, ולא
 עלה על דעתי ראייה זו. נט
 שטייגן עד הרגע האחרון ס
 סוד הריכוז - סדר שלוש השניות. סא
 מניח אצבעו במקום שלומד סב

ערך הזמן

ללא איבוד שנייה מיותרת. סז
 ארבע שניות חיכוך הגפרורים. סח
 נטילת ידים ו"המוציא" בעשרים שניות סט
 בקלם היה "סדר" של חמש דקות. ע
יקרת הזמן באיכות עא
 שלוש דקות בתכלית העיון עב
 לא להפסיד רגע של התעמקות ברשב"א עג
 כשהאור דלוק אפשר להתרכז ביתר עמקות עד
 קווי תפר. עד

התייגעות בתורה עד כדי איבוד החושים

הנקישות לא הגיעו לאזניו. עו
 התפשטות הגשמיות עח
 איך אפשר להירדם באמצע הלימוד? עט
 ללא הפסקה. פא
 רק כעבור שעותיים הרים את ראשו מן הגמרא פב
 סוליה על השולחן פג
 הזבוב הטרדן פג
 ואתא שונרא. פד
 כשהוא שקוע בלימודו הוא אינו שומע דבר פו
 מימין ומשמאל דליי מים נוטפים, ובתווך גמרא פז
 ריכוז מוחלט ואימוץ המחשבה פח
 נשיכות. פט

דברים אחדים א
 גדולה שמושה יותר מלמודה ז
 אל הקורא ט

לא להפריע - לא לבטל תורה (במקום הקדמה)

שבע-עשרה שנות כאב יג
 תמונות חיים. יג
 אור התקווה שכבה. יד
 אפסו כל התקוות. טו
 בכי חנוק. טו
 הישועה שמעבר לדלת טז
 בונה בשמים עליותיו. טז
 חוקי הטבע עצרו על סף הדלת. יז
 פלגי מים ירדו עיני. יז
 השבעת הקולמוס. יח
 העוברים את הסף. יח
 דבקות מוחלטת בבוראו. יט
 הקול הנוסף כד
 הוא עצמו נעלה ונשגב הרבה מאוד כה
 פחדו של "הסבא מנובהרדוק" כה
 לא להפריע... לא לבטל תורה... כו
 יצא המרצע מן השק כז
 "שיתגדל לאור עולם" כח
 שכרה של שתיקה. ל

התמדה - סיפור חיים

תכלית הפסגה - תורה ללא הסח הדעת. מ
 עשרים ושתיים דקות מב
 על חשבון השינה. מה
 שלושה ימים אני מנסה להשלים ואיני מצליח... מח
 חלקים בסוגיה המיוחדים לזמני נסיעה. מט
 דף גמרא כפשוטו חשוב יותר מהכל נ

מנין לוקחים שלוש שעות בעבור דבר זה? . . . קלג
 מעולם לא הקדשתי זמן רב כל כך לשום נושא
 כמו לענין זה קלד
 "אם הוא מתעסק בזה, הדבר אינו מוטל עליי". קלה
 הוא יקום בדיוק באותה דקה קלה
 יישר כוח? על מה? קלה
 הערכה של כל רגע לימוד התורה קלו
 לשמוע ניגונים? מהיכן יש זמן לזה? קלו
 גם העיתון עצמו אינו מעודכן קלו
 ספינת האויר הצ'פליין. קלו
 הזמן קצר והמלאכה מרובה. קלו
 זמן נוסף בעבור כלל ישראל, כמה הוא? קלח
 קביעות בין גברא לגברא קלח
 אשר ילכו בה קלט
 מחזיק לך טובה שאינך מזמינני לסנדקאות. . . . קמ
 אין לי זמן! קמ
 הוא אינו מפריע קמ
 מעולם לא הייתי בטבריה קמא
 והיכן נמצא בכלל ה'חדר'? קמב
 רבי שמעון נמצא אצלי כאן בגמרא קמג
 למה לשרוף את הזמן? קמג
 מאין יש זמן לזה? הלא צריך לדעת ש"ס קמג
 לא מניחים לי ללמוד קמד
 כאב גדול על איבוד הזמן קמד
 אין חסים על הזמן ולכן אין גדולי תורה. . . . קמה
 היום לא מתביישים להיות עם הארץ קמה
 איני מכיר את הדרך! קמה
 הדרך ל"אווהל תורה". קמו
 איך מגיעים לישיבת מיר? קמו
 איני מכיר את שמות הרחובות קמו
 לא ידעתי שיש כאן מסגרייה קמו
 "אוו איז די אונגרשע שוהלז?". קמח
 אינו זוכר את מספר הטלפון קמח
 הטלפון, המפריע הגדול קמט

סדרים קבועים כבמסמרות

לימוד בסדר קצוב - חשוב מתפילת ותיקין. . . . קנ
 לא שייך להפריע קנא
 סדר הקימה קנג
 תדליק את התנור! קנד
 גם חושך לא יחשיך. קנה
 לאורו הקלוש של הלוקס קס
 האינך רואה שכבר התחלתי ללמוד? קסא

כדורי שעווה פט
 רמב"ם מוקשה בעיצומן של ההפגזות צ
 כאבי התופת שנעלמו לגמרי בזמן העיון צז
 בזמן השיעור לא הרגשתי שום כאב צט
 קול הלמות הפטישים לא הגיעו לאזניו צט
 קול הקדיחה והמולת המלאכה לא הגיע לאזניו. . ק
 הלא רק עתה התיישבתי ללמוד קא
 התעמקות בשנים מקרא ואחד תרגום קא
 בכלל אוהל תורה קב
 בעמידה קד
 רק בגמרא ובראשונים קו
 שקוע בחזו"א ואינו חש בהבזקים המטרידים. . קח
 אפילו בשמיים היא - אתה צריך לעלות אחריה. קט
 אם לומדים ומרוכזים בלימוד - לא שומעים. . . קי
 "וכי הוא משוגע?". קיא

שמחת התורה ומתיקות התורה

המלמד תורה בכל כלי שיר קיד
 "אמר אביי". קטו
 הקב"ה ברא את העולם בשישה ימים. קטז
 כתובות דף פ"ב עמוד ב'. קיז
 מטרה בפני עצמה קיז
 שישה דברים... שישה... שישה... קיח
 שיכור הדבוק ביינו. קיט
 כמי שרואה עכשיו מגדל מתעופף באוויר. ככ
 מה אהבתי תורתך. קכא
 הכל בכוח השמחה קכב

ערך הזמן - המשך

ההבדל בין חמש דקות לשלוש דקות קכג
 נותרו עוד מספר דקות קכד
 פחות מעשר דקות קכד
 חצי דקה אצל מרן הסטייפלר. קכה
 לא נשאר לשבת "שבע ברכות". קכה
 ה"פנטנט" לסילוק ההפרעות. קכו
 "בשנים עברו לא היה מושג כזה" קכז
 "זה נקרא לדבר בלימוד?". קכז
 בתורת ד' חפצם ויראתו על פניהם קכח
 להישאר לברית השנייה? לשם מה? קכח
 "כדי צילום". קכט
 בשביל ללמוד חמש דקות זה לא כדאי? קל
 משמעותה של חצי דקה קל
 חסרות לי שעתיים וחצי. קלא
 זמן של שעתיים, מנין לי? קלג

פרק המפקיד ירד לעולם בקבלת התורה . . . קצו
 גחלים על ראש היצר הרע . . . קצז
 סוד ההבדל: ההשקעה . . . קצז

גמרא כפשוטה . . . קצט

ללא סוכר וממתקים . . . ר.
 וכי לאבותינו היו ספרים? . . . ר.
 "ראש השנה ויבמות הן אצלי אותו הדבר" . . . רא
 כל הש"ס זה לומדות . . . רא
 כמי שלא נלמדה מעולם . . . רא
 להתפעל מווארט אמיתי גם אם הוא פשוט . . . רב

זמני התחזקות

שלושת ימי הגבלה - עשרת ימי תשובה . . . רג
 גם אצלי זה עשרת ימי תשובה . . . רה
 ערב שבת - חסר תורה בעולם . . . רה
 ליל שבת קודש . . . רז
 מוצאי שבת . . . רח
 מאי חנוכה דתנו רבנן . . . רט
 שיא ההתמדה - פורים . . . רי
 אוירת החג . . . ריג
 שמחה שלא מעלמא הדין . . . ריד
 עידן חדותא . . . רטו
 עוסק כל הלילה בתורה . . . רטו
 עמל ב... קניות . . . ריח

כבוד התורה ואהבת תורה

כביכול עצרו לו את החמצון . . . רכא
 "נו, יש לך שאלה? מה השאלה?" . . . רכב
 תלמוד תורה כנגד כולם . . . רכג
 אין מושג כזה "אפשר" ללמוד . . . רכג
 פתח לבי בתורתך . . . רכד
 מיהו המסכן והנעבאך? . . . רכה
 הוא המאושר בעולם . . . רכה
 הוא לוקח ללב, נעבאך! . . . רכו
 איזה טעם יש לדעה בינה והשכל מבלי לדעת את
 הש"ס . . . רכז
 המופת הגדול ביותר של הסטייפלר . . . רכז
 ללמוד זה קשה . . . רכח
 המופת האמיתי של רבי חיים . . . רכח
 המופת הגדול ביותר שראיתי בימי חיי . . . רכט
 פי צדיק יגהה חכמה . . . רכט
 לגן עדן בדרך הראשית . . . רל
 מברכות לבד לא נהיים תלמידי חכמים . . . רל

מחזה מבעית . . . קסב
 הוספה בלימוד התורה בשבת קודש . . . קסג
 אזר אומץ והקדים זמן קימתו . . . קסג
 היציאה לתפילה מחושבת עד כדי שברי דקות . . . קסד
 חשבון הכוחות עד תכלית . . . קסה
 לסרב לאליהו הנביא? . . . קסו
 עם אליהו הנביא . . . קסח
 לקיום הנפש בגוף . . . קסט
 סדר שני . . . קסט
 עיקר הסדר להיות שקוע דווקא בסוגיה שלו . . . קע
 כבר קיימתי מצוות תענוג בשבת . . . קעא
 מעולם לא דילגתי על ארוחה ושעת שינה . . . קעא
 אם כן, יש להקדים את זמן התפילה בבוקר . . . קעב
 השינוי יגרע רבע שעה מן הלימוד . . . קעב
 ההתעלפות לא נלקחה בחשבון בכלל . . . קעג
 סדר שלישי ורביעי . . . קעד
 הפנה שאלתך לרבנים אחרים . . . קעד
 מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א: "הלימוד שלו זה
 משהו אחר לגמרי" . . . קעה
 מאחורי הסורגים . . . קעה
 עכשיו אין לי זמן לזה . . . קעו
 החל לרעוד כולו וברח . . . קעו
 גם בזמן מתח קשה - מקיים את סדריו . . . קעז
 שמירה על הסדרים גם במצבים קשים מנשוא . . . קעז
 מעריב, מילה במילה, מתוך ייסורי תופת . . . קעח
 ספירת העומר בעמידה . . . קעט
 שמירת הסדרים עד לשנייה המדויקת . . . קעט
 בעוד שבע דקות בדיוק . . . קפ
 גובהרדוק! . . . קפ
 כולם ברורים . . . קפא
 "זה לימוד קבוע?" . . . קפא
 עד הדלת של "אוהל שרה" . . . קפב
 לשמור על הסדר בכל מחיר . . . קפו
 אינו משנה מאורחותיו גם בינו לבין עצמו . . . קפו
 איך ייתכן שאין לו סדר? . . . קפו
 המכתב ההיסטורי המרגש עד לאחר הסדר . . . קפז

צורת לימוד

מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א: מימות החפץ
 חיים לא שמענו על מי שלמד בצורה כזאת . . . קפט
 קול הלימוד המתוק שהצמיד גדולים וטובים . . . קצ
 חרך הצצה אל צורת לימודו . . . קצג
 עכשיו תראו שמדובר באדם בודד . . . קצה
 מלמד תינוקות . . . קצה

ההתנגשות הרצינית בין האמת והשקר רנד
 הצד השווה שבהם רנד
 דרך קניין מידת "מנוחת הנפש" רנה
 רצון השי"ת רנה
 יסוד חייו העיקרי רנו
 הסוד רנח
 וציוונו רס
 פיזור הדעת המביא את הבעיות הנפשיות רסא
 הוא מתונים בדיון רסב
 מנוחת הנפש אפילו בשעת נטילת הנפש רסג
 קושיה אחת, שני תירוצים, וכל אחד הגדיר
 בתירוצו את עצמו רסז
 לא אחתום גם אם יפטר אותי רסט
 ענווה התעמקות בתורה ומנוחת הנפש
 בהתרחשות אחת רער
 פרסומים שיצאו בשמו ושיש בהם נזק רב לא
 הטרידו את מנוחת נפשו רעג
 ישלים את הקריאה רעז
 העולם כולו שייך לתורה ושום בעיה אין בכוחה
 להפוך את העולם רעד
 גדר ביטול תורה רעה
 מה שיאמרו לי מן השמים רעה
 מידת ההשתוות רעו
 לשון מורה, לשון משונה רעז
 עד הלב רעח
 עד הכפתור רעח
 מנוחת הנפש בגיל זקנה רעח
 לוקחים מעצמם את מנוחת הנפש בכוח רעח
 שיא מנוחת הנפש רפ

יראת שמים

יראת שמים מסוגיא בקידושין רפד
 יראת שמים מחמתו של הרשב"א רפה
 יראת שמים מענותנותו של רבי עקיבא אייגר . רפה
 למד עוד פעם מסילת ישרים רפו
 כל דף ממסילת ישרים משפיע עלי רפז
 בחור שאין לו 'שייכות' למוסר זה חיסרון רפז
 'מסילת ישרים' הוא ספר מוסר הטוב ביותר רפז
 ספר נפש החיים וספרי מוסר רפח
 ליראיו? רפח
 יראת חטא רפח
 שיראה את הרב שך יושב ולומד רפט
 יש תועלת בלימוד במחיצת איש צדיק רפט
 מרן הגר"ש אויערבאך שליט"א: רק מלהסתכל
 על קירות בית רבנו אפשר לקבל יראת שמים! רצ

כאילו שאין לו עבירות רל
 יקרותו של כל חידוש בתורה רל
 האבידה הגדולה רלא
 כבוד התורה חשוב מלימוד התורה רלא
 איש האשכולות רלב
 למרות טרדותיו שקוע הוא בתורה רלג
 מ'דארף לערנען און לערנען רלג
 גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות רלג
 אדם כי ימות באוהל רלד
 עדיף שזה יקרה באמצע הלימוד רלה
 הוא לומד בעיון רלה
 האם יש לך קושיא? רלו
 ספרי ראשונים ביחס לספרי אחרונים רלו
 כבוד המחברים רלו
 היחס לגדולי ישראל בדורות עברו רלו
 הוא נשם אוויר אחר רלו
 לא מצאת על מי לחלוק, אלא על המג"א רלח
 חשוב אף מטבילה במקווה רלח
 מנין הרופא יודע? רלט
 אבק הבא מחמת מצווה אינו נחשב ללכלוך רמ
 מאן מלכי רבנו רמא
 מלווה בכל יום רמב
 אין רפואה למכתו רמג
ריכוז ודריכות כמצביא בקרב רמד
 לפתע זינק ממקומו כארי רמד
 שילוח הקן רמה

מנוחת הנפש

תחפש באשר למדת דבר אשר תוכל לקיימו רמח
 חובת ההתבוננות בדרכי גדולי ישראל רמח
 הבה נתבונן! רמט
 ארוכה ומרפא לחולי דורנו רמט
 רענונות רמט
 נפש מבהלה רנ
 העוכר הגדול של כל בן עלייה רנא
 עניינים צדדיים רנא
 משבר רנא
 רגשי אשמה רנב
 טירדה רנב
 תרחישי העתיד רנג
 תסביכים נפשיים רנג
 חשבונות שבין אדם לחברו רנג
 סיפוק רנד

לבש כובע ולמד בעמידה שיד
 "כי אמרתך חיתני" שטו
 הניגון הפוך שטו

ניסיון הבדידות והביישנות שיז

חד בדרא ובדורות בבדידות. שיז
 "נכון, אבל זה היה מאוד קשה". שיז
 איכה ישבה בדד שיח
 "כך הצלחתי להתגבר". שיח
 לאחר יומיים ברח ממנו שיט
 עדינות הנפש שיט
 לא למדתי ב'חדרי' שכ
 במחיצת אביו שכ
 ישרות השכל שכג
 ישרות שכלו עולה על כולנה שכג
 "עשה לך רב" שכג
 שתי המעלות יחדיו. שכו
 לאור דמותו של רבי יצחק אלחנן שכו
 לאורם של שלושה מיטיבי לכת. שכו
 לאורו של רבי איצלה פוניביזר שכח
 מזקנים אתבונן שכח
 אילו היה בידינו לדובב את כתלי בתי
 המדרשות שכט
 ביישן יכול להיות איש פנימי שכט
 ביישנות אינה חיסרון של
 כמעט והתעלף מגודל ביישנותו של
 לא הלך לדבר בלימוד של
 "איני זוכר כלום, הייתי רק ב'אוהל שרה" שלא

עם מרן הגאון רבי זעליג ראובן בענגיס זיע"א שלב

מראה של הוד והדר שלג
 בבית המטבחים שלג
 ויכולים לסמוך עליו בבטחה כי הלכה כמותו. שלד
 עוד צטרך להשתמש בזה שלו
 בעלי הבתים יודעים להבחין על הרב שלהם אם
 יודע חצי ש"ס או כל הש"ס שלו
 הרב בענגיס והאור שמח. שלו
 אפשר להאמין עליו שלו
 געגועים שלו
 ידע ש"ס עוד לפני הבר מצווה שלט
 היכנסו תחת כנף מעילי שלט
 "עוד מעט תשמעו את המקורות" שלט
 מנחת חינוך קטן שמ
 ידברו עליך, ילעיזו עליך, אבל שם תעלה שמ
 על מי נטשת את מעט הצאן שמ

שיא ההתעלות: נקיות המידות רצא

עדותו של מרן הגרא"מ שך זיע"א רצא
 אין לו שום משרה ושום תפקיד. רצב
 תשובה מדהימה רצב
 וכי משום שנכד אני, עלי להפסיד? רצג
 תשלום אפילו על כוס מים רצג
 תוריד אותי היכן שאתה יורד רצד
 מעשה בשעון זהב רצה
 להגיע לעולם הבא בלי להיות מחויב לאיש. רצה
 אם הוא רוצה שאני יהנה מזה, שיאמר כמה זה
 עלה. רצו
 וכי חשבת שיקבל מתנות חנינם? רצו
 במוצאי שבת שלח מיד את הכסף! רצז
 אינו יכול לנענע בלולב טרם שולמה תמורתו. רצז
 לא אצא להלוויה לפני שהחשמלאי יקבל את
 כספו רצח
 הברכה עניין בפני עצמו, ואת התשלום צריך
 לשלם. רצט
 אם תעלה בקשות מהסוג הזה, לא תבנה את
 הסוכה לשנה הבאה. רצט
 עד הפרוטה האחרונה רצט
 התשלום על ההובלה לא נכלל בתשלומים ש
 פה לא משאירים כסף! ש
 הצטער ולא הוציא מילה מפיו ש
 כמה עולה הסלסלה. שא
 מחזיר את המעטפות עם הכסף מיד שא
 הקדיש את הדירה ל"תפארת בחורים". שב
 ישרות שב
 הנהגה הקבוע והמוחזק שג
 אני תלוי במתפללים הקבועים שג
 אי קיום הבטחה אין לה שום היתר בהלכה שג

תורה שלמדתי באף

לאחר התקף לב דש
 זה עתה התחדש לי תירוץ על קושיית. שה
 מתוך ייסורי תופת שה
 במסירות נפש שו
 לקול הדף הפגזים. שז
 השיעורים הכי חזקים. שט
 מסלול הייסורים שט
 תמיד ידעו שנהיה יתומים שי
 ייסורי נפש שיב
 התנפל על הגמרא בסערה. שיב
 "איך הרב מסוגל להתנועע בייסורים כאלו?!". שיד

לומדים גמרא עם ראשונים וכתבים לבד את השולחן ערוך שסד השתוממתי מן הבהירות שלו בלימוד שסה העיקר הוא לדעת את תוכן המשנה שסה מספיק שתזכור רק את השקלא וטריא שסו תפתח את המסכת, תדפדף עד שתמצא שסו מתי תעבור על הש"ס? שסז להתחיל ולסיים שסז מאי שנא עשרה דפים אלו מאלו שאחריהם שסז מי שבא עם היקף כל התורה - חשוב יותר שסז אין לזוז מדברי הראשונים שסח שימוש חכמים, כיצד? שסח בהירות, הלכה למעשה שסט איך אפשר לקבוע מראש את ההספק? שע לעצור בכל שורה בר"ן ולהתבונן מה חידש בשורה זו שיש בה נפ"מ למעשה שע לא לעיין בפוסקים לפני ידיעת הסוגיה בעיון שעא אולי תפתח כולל ללימוד 'צאנה וראינה' שעא אלו היודעים את הגמרא והראשונים, עדיפים שעא סיני אינו זה שפיו ממלמל בקיאות בכל הש"ס בלי להבין שעא למה כתב רש"י לקמן פריך שעב משניות לעילוי נשמת, בעיון שעב מסכת הוריות במשך ששה שבועות שעד משנה ברורה במאמץ עיוני כביר שעד "איך בין גישת קיין פאדראצ'ניק" שעז חמש שנים מסכת עבודה זרה שעז יש תביעה על הקיר של "אוהל שרה" מדוע אינו יודע שו"ע חושן משפט שעז שלוש שנים בבא בתרא שעז מסכת ברכות היא מסכת קשה שעז ראשית הצמיחה מושתתת על עומק העיון שעז לא ידעתי שבישיבות לומדים רק חצי מסכת שעז מימד נכון שעט דבר בעתו מה טוב שפ שניים מקרא ואחד תרגום שפב

הווי שקוד ללמוד תורה...

מתמיד הכרתי רק אחד שפה יש מתמיד גדול ממני בירושלים שפה לא ימיש מתוך האוהל שפה מיד הסתער על הגמרא שפו מרפסין איגרא עם כף המרק ביד שפו אצבעות מתופפות על הקירות שפו

מעולם לא השמיע קולו ברבים שמא התנה במפורש לבל יכבדו לדבר הציבור שמב ללכת בשקט בעולם הזה כדי שאנשים לא ירגישו בך שמב ניסיון העניות שמג רק בבית דל כזה יכול לגדול אדם גדול כזה שמד בעבור זה לקחת הלוואה? שמד זה מותרות שמה "אולי נמכור את השעון התלוי בחדר הפנימי" שמו לא בגלל שטעלע ולא בגלל פוסק הדור שמו הלימוד שלו קודש קדשים שמז ערב פסח בנפסיון שמז טיפלתי בשריפה לבד שלא להפריעו מלימודו שמח מקיים את כל חיוביו שמח ניסיון ההנהגה הציבורית שנ שמועזעו כולו, נמלט אל הגמרא האהובה שנה

יסוד הלימוד: הבהירות

בקיאות שנד כמה זמן ללימוד סוגיה שנה חזרה שנה כמה ראשונים שנה משניות שנה הספק לשעה שנו תלמודו בידו שנו ללמוד עד הסוף שנו תוציא מהרשב"א את מה שברור שנו תתחיל ללמוד את מסכת שבת פעם נוספת... שנח בלימוד סוגיא בעיון תגיע לאותן ידיעות, ביתר בהירות שנח הרב אומר שהעיקר הוא להבין... שס חזרה נכונה היא ללמוד הכל מההתחלה שס לחזור עד שיזכור שס "תחזור ותזכור!" שסא החזרה, תענוג של ממש שסא ללמוד עם ראשונים שסא אי אפשר להבין אם לומד בלי מפרשים שסא עם חברותא מבינים יותר שסב ילמד ללא חברותא שסב לימוד פוסקים שסג מעלת הרבצת תורה - תוספת הבנה שסג קצב הלימוד שסג עד הלכה למעשה בכל התורה כולה שסד

כזו תשובה... תיד
 גם אני שולח אליו את שאלותי תטו
 כבוד מרן החזון איש תטו
 מרן הגרא"מ שך זיע"א עולה לירושלים תטו
 בירושלים ישנו הרב אלישיב תטו
 אולי הגדול ביותר שיש בעולם בהלכה ובכל דבר תטו
 יכול היה להשאר עמו עד אור הבוקר לשמוע
 דבריו המתוקים תטו
 גם אילו חי בזמן החתם סופר - היה נחשב לאדם
 גדול! תיז
 הוא שכח להוסיף שהיו פוסקים הלכה כמותו תיז
 באמצע השינה אפשר לשאלו שאלות של פיקוינתיח
 אני מעורר שאלות, הפוסק הוא הרב אלישיב תיט
 מרן הגאב"ד טשעבין זיע"א תיט
 פסקיו הם כתורה מן השמים תיט
 אם הוא יסכים לספר, גם אני אצרף את הסכמתי. תכ
 תמה תקופת גאוני גאליציה תכ
 ועצתו כאשר ישאל איש בדבר האלקים תכ
 כל התורה כולה תכא
 מרן הגר"ח שמואלביץ: משנה ברורה והלכה
 ברורה במקום אחד תכא
 עם בעל המנחת יצחק זצוק"ל תכא
 ה"מגן אברהם" של דורנו תכג
 רוח הקודש או עמל ויגיעה בתורה תכג
 פסקיו מקובלים בשמים תכג
 תורתו מכרזת עליו מבחוח תכג
 אחד בכל זאת הצליח. תכד
 שאלות של עגונות שבאו לפתחו בגיל צעיר תכה
 לא ייתכן למצוא עשר דקות ביום לעניין זה תכו
 כל יום יש לי שאלה חדשה אודות פסול יוחסין
 ושאלה של עגונות תכז
 לא העיזו לדבר בפניו תכז
 אין הגהת רעק"א שאינו יודע על בוריה. תכח
 כדרדקים לעומתו תכח
 לפסוק לאחר שמונחים בכל היקף הסוגיא. תכח
 ער שטודירט נאך תכט
 מגיעות אליו שאלות קשות, שאפילו בזמן רבי
 חיים עוזר לא הגיעו תכט
 שום שאלה לא הפתיעה אותו תל
 תשובה מוכנה ובהירה לכל שאלה תל
 בכל מקום בתורה שאתה משוחח עמו, הוא מונח
 בתוך העניין תלא
 בעומק מסכת אהלות. תלא
 תוספות ישנים ביומא תלב

שורפים את הזמן שפח
 נופש מהו? שפח
 מושגים בנופש שפט
 על שפת הים, ובידו ספר "חפץ חיים" שצ
 ממנו למדתי נופש מהו. שצא
 הטראומה שצא
 בבין הזמנים אין לו לחץ לחזור הביתה שצב
 עם כ"ק האדמו"ר מצאנו קלויזנבורג זצוק"ל שצג
 כשהמוח זקוק למנוחה אני לומד משנה למלך . שצה
 בקרובי אקדש שצה
 "לפני ארבעים ושש שנה ישב כאן אברך ולמד,
 היכן הוא?" שצז
 ברוחניות - לא להסתפק במה שיש לו. שצח
 שלושה ויכוחים עם מרן הסטייפלר שצח
 מחבר שגדול עשרות מונים מחיבוריו שצט
 "שחלק מחכמתו ליראיו" תא
 אדם גדול מאוד תא
 "יש לו רוח הקודש!" תא
 סע לבני ברק ותבקש ברכה. תא
 אלף לילות של תורה לשמה כמתנת נישואין תא
 מעולם לא הקדימו אדם בבית המדרש. תב
 הוא עוד יגדל לאילנא רברבא. תג
 בבית המדרש ד'אודסה'. תג
 משמר בליל שבת תד
 לא לבזבז את הזמן תד
 חרדת ביטול תורה תה
 התורה היא החיים, והחיים הם התורה! תה
 נר לרגלי דבריך. תו
 כוס תה באמצע הלימוד??? תז

מדרגותיו המופלאות בדיעת התורה

חידושי אגדות מהרש"א בע"פ, מילה במילה תח
 הבקיא הגדול בדורנו תט
 לדעת ש"ס - יודע רק הרב אלישיב תט
 בירושלמי הוא ממש חד בדרא. תט
 בבלי בכיס אחד וירושלמי בכיס השני תי
 פסק הלכה מתוך הגמרא. תי
 לא חידשתי לו דבר שלא ידע. תיא
 בכיו של מרן הסטייפלר לפני פטירתו תיא
 מגילה עפה תיא
 מן הכתב אל השיעור. תיב
 די לי שיכתוב בקצה כשר או לא מותר או אסור תיב
 חס על זמנו של רבנו תיד

ואני בתומי אלך כגמול עלי אמו תנג
 מסורות שקיבל מפי זקנו תנד
 סדר לימוד הקבלה תנד
 משנה סדורה בעניין לימוד הקבלה. תנה
 בכל ספרי הקבלה ברי הסמכא שהודפסו עד
 היום לא מובא דבר זה. תנה
 פשט על דרך הקבלה תנה
 הנהגות על פי הקבלה תנו
 קבלה היא מסכת נוספת בתורה תנו
 כדי לעמוד על כוונת ה"לשם" צריך להיות ראשו
 ורובו בקבלה תנו
 גדלותו ניכרת בהלכה! תנו
 אין דבר נעלם ממנו תנו
 ספרי הגאון רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה . . . תנח

עבודת ד' ומידות טובות

יראת חטא תנט
 מרחקתו מן החטא תנט
 צדיקים, אין הקב"ה מביא תקלה על ידם תס
 "אני רוצה עכשיו ללמוד" תסא
 לא הפסיד מצוות הנחת תפילין תסב
חיוב מצווה וזריזות לדבר מצווה תסג
 זריזות לדבר מצווה תסג
 "אם יש הידור כזה, גם אני חפץ בכך!" תסג
 פרידה מן המצווה תסד
 עסק המצוות וההכנה להן תסה
עבודת התפילה תסז
 השכמה לסליחות תסז
 "בן תורה צריך לכוון בכל השמות" תסז
 אש מתפרצת תסח
 קריאת שמע שעל המיטה תסח
 כדאי למסור את הנפש על מנהג ישראל תסח
 תכווין ב'הערב נאי' תסט
 עמידה בחזרת הש"ץ תסט
שלא יכנסו מעדנים בתוך גופו תע
מידות טובות תעא
 'תורת חסד' דרגה הגבוהה ביותר תעא
 לסגור את הגמרא ולשמוע אנשים - חסד תעא
 לחזק את צעירי הלומדים תעא
 ה'בשמים ביקסלי' שנשמר למזכרת תעב
 הסטנדר נעשה קל תעג
 אנא, הכינו לו את מאכלו תעד

זה נמצא ב'עין יצחק', הלכות גיטין. תלב
 ש"ך מפורש ביו"ד בהלכות כלי היין תלד
 התומים הוא רק בסלקא דעתך תלד
 תסתכלו ב'משאת בנימין' בפנים תלה
 כשיש 'נודע ביהודה' אין 'חוות יאיר'. תלה
 בימים אלו יצא כרך חדש של דעת תורה
 למהרש"ם תלו
 איפה החתם סופר? תלו
 הפשט בתוספות מנחות הוא אחרת לגמרי תלו
 בפירוש קדמון למסכת מעילה תלו
 אכן, אין לזה מקור בהלכה תלו
 מעולם לא קרה שלא ענה לי מיד תלח
 מקורותיו של בעל החלקת יואב תלח
 כל זה מבלי לפתוח שום ספר תלט
 הושיט לו בקנה תלט
 אין זה נגע תלט
 הגאון באליהו רבה בסוף י"דים אומר. תמ
 מעולם לא פגשתי אדם בסדר גודל כזה תמ
 עשרות הכרעות סבוכות בדקות אחדות. תמ
 ראש הסנהדרין תמא
 הוריד ספר ישן נושן תמב
 בעומק ענייני סת"ם תמג
 את הדרשה הזאת כבר שמעתי תמג
 כמו כבר המצווה שלך תמג
 סברא כזו מתאימה לרבי שלמה זלמן תמד
 לשון מהראשונים תמד
 יסוד היסודות: ישרות השכל תמה
 נו, מה אומרים האחרונים תמה
 במקום שמסתיים הלומדות שם הוא מתחיל תמו
 השיעור נכלל בשלוש הדקות הראשונות תמו
 הגדול שבין הלומדים הצעירים תמו
 היכן הרבי עקיבא אייגר? תמו
 ככה זה כשלוומדים תוספתא בלי ראשונים תמו
 כל המהות השתנתה תמו
 יש לו נסיון גדול בהבנת דרכי בני אדם. תמח
בכל חלקי התורה תמט
 שליטה מדהימה בתנ"ך תמט
 קביעות ללימוד הזוהר והמדרשים שעל הפרשה תנ
 נאמן רוח מסכה דבר תנ
 בנסתר לא פחות מבנגלה תנא
 ה'לשם': עוד ישתמש בדיעות הללו במשך חייו תנב
 אתה בקי יותר מכל המקובלים תנג
 אם כתבתי - אז כתבתי תנג

תפוס במחשבות תפט
 כבוד השואל תפט
 לאחר שיצא מן החדר, סידר את הסוודר תצ
 הביקור הבלתי צפוי תצ
 להדפיס את הספר שנית תצ
 חס על כבוד חכמים תצא
 פלוני עלול להיפגע תצא
 לפעמים היה רבנו מחייך תצב
 הלא כתוב 'ולב אלמנה ארנין' תצב
 אין זו הנהגה ישרה תצג
 מטבע חשובה והגונה תצג
 לא העיר מעולם תצד
 יחס מיוחד לקשי יום תצד
 בלי תורה אין מידות טובות תצה

הרבצת תורה

חברת "תפארת בחורים" **תצט**
ממלא מקומו **תקט**
 אתה מתכוונן לשיעור? אתה חוזר עליו? תקיד
 לתועלת הלומדים תקטו
 מימד מוחשי וחי תקטו
 הקדמות תקטו
 ישרות השכל תקטז
 מהורהר בהערות שנתחדשו בשיעור תקטז
 הקושיא המטרידה תקטז
 הלכה למעשה בזמן השיעור תקיז
 במסירות נפש תקיז
 השיעור הוא החיים שלו תקיט

נקישותיה החלושות של האלמנה תעד
 הבה נתחיל לכל הפחות תעה
 מדוד ושקול בפלס תעה
 חסד עם המתפללים תעו
 משמח את הבריות תעו
 אין ביניהם לא קנאה ולא תחרות תעז
 כבוד הציבור תעח
 הכרת הטוב - מידה ולא חובה תעט
 להרבות שמחתו והנאתו תפ
 הילד צודק בבקשתו תפ
 חכם לב ייקח מצוות תפ
 לא להטריח תפא
 מעולם לא ביקש דבר תפא
 לא ליהנות מאחרים תפא
 אינו נכנס לתוך דברי חברו תפב
 מידת הסבלנות תפב
 ג' תועליות מוסריות תפג
 "והווה צנוע וארך רוח" תפה
 שלא לבייש תפו
 האם כיבדו אותו כיאות? תפו
 מערכה שלמה של חידו"ת עד שדעתו נתפייסה תפו
 בית מלא ספרים תפו
 אבל הוא רגיל בזה תפו
 די מידות רעות וועלן מיר נישט דערפאטערן
 דעם לעבן תפו
 החוויר כסיד תפח
 נתן עיניו ולבו להיות מיצר בצרתם תפח

עולם התורה

מנהיג עולם התורה תקזו
 מהותו של הדור תקכב
 החכם עיניו בראשו תקכב
סדרי הישיבה **תקכט**
 עיקר הלימוד בישיבה הוא הלימוד בעיון תקכט
 לא להקציב זמנים לסוגיה תקל
 טעם בלימוד תקל
 השיעור וצורתו תקלא
 אמירת 'חבורות' תקלב
 כתיבת חידושי תורה תקלב
 סדר בקיאות תקלב

תקומת עולם התורה תקכג
 תופעת פלא תקכג
 מתוך אפר אושוויץ וטרבלינקה תקכג
 ארבע תקופות תקכד
 התקופה הראשונה: יציקת האדנים תקכד
 התקופה השנייה: תקופת ההתפתחות תקכה
 התקופה השלישית: העיצוב הסופי של עולם
 התורה תקכה
 התקופה הרביעית: תקופת הפריחה והשגשוג
 תקכו
 תפקיד פוסק הדור תקכו
 אל דגל ההנהגה תקכו

עולם הכוללים

עיקר הלימוד - גמרא עם ראשונים. תקלג
 הרשב"א - עיקר הראשונים. תקלד
 כמקדמת דנא. תקלד
 לבו חפץ. תקלה
 הגדרת תלמיד. תקלז
 קביעת חברותות. תקלז
 הרכב סוגי תלמידי הישיבה. תקלח
 מסכת מחוץ לסדרים. תקלח
סדרי הישיבה המקודשים. תקלח
 מה שפוגם בסדרי הישיבה אינו מביא שום
 תועלת. תקמ
 ימי שישי ושבת אינם מופקעים מן השם יום. תקמ
 אסור לפגוע בסדרי הישיבה והכולל גם בעבור
 תועלת רוחנית. תקמא
 שיחות מוסר וועדים. תקמא

הדרכות בענייני הנהגת הישיבה. תקמא
 יסוד בן תורה - התפילה בישיבה. תקמב
 ציות להנהלת הישיבה. תקמב
 ענייני חסד בישיבה. תקמג
 חברה בישיבה. תקמג
 שלא יהיה שונה מחבריו. תקמד
 פנימייה. תקמה
 בין הזמנים. תקמה
 'קעמפים' בישיבות. תקמו
 החכם עיניו בראשו לנהוג בדעת. תקמו
 בחירת ישיבה גדולה מתאימה הוא דיני נפשות
 ממש. תקמו
 בחירת ישיבה קטנה מתאימה. תקמח
 מלבשו של בן תורה. תקמח

צורת בן תורה והתנהגותו. תקמח
 המאבק על הטלפונים הסלולריים בישיבות. תקמט
 גולה ממש! תקנ
 אל תקרא לזה ישיבה אלא "מכון". תקנ
 טיולים. תקנ
 רשיונות נהיגה. תקנ
 טרמפים. תקנא
 ענייני שידוכים. תקנא
 למהר את החתונה. תקנב
 פגישות בין האירוסין לחתונה. תקנב
 תלמיד שאינו הגון. תקנג
 שנות הבחורות כליל לתורה. תקנד

קדושת הישיבה. תקנד
 'גדולים' לא יצאו ממש. תקנה
 להעדיף מי שהסתופף בצל הישיבה מנעוריו. תקנה
 פרצות בקדושת הישיבות והכוללים. תקנה
 השם ישיבה והכולל זה שם קדוש. תקנו

דרכי החינוך. תקנח
 ארבעה יסודות לדמותו של מחנך ור"מ בישיבה. תקנט
 תלמיד חכם. תקנט
 מידות טובות. תקנט
 אהבה לתלמידים. תקס
 בקי במקצוע החינוך. תקס
 גלגל של חורבן שאינו מסתיים לעולם. תקסא
 להניח יד על הכתף. תקסא
 בדורנו יש הרבה מחנכים מוצלחים. תקסב
 היחס בין משיגיח לתלמידים. תקסב
 קורסים למלמדים ולמחנכים. תקסג
 אהבה למניעת תופעת ה'נישירה'. תקסג
 לחץ. תקסד
 מומחה בהשראת שמחה וחדווה. תקסד
 מתוך אהבת ה' ולא בגלל מרה שחורה. תקסה
 איננו יודעים חשובונות שמים. תקסה
 הלא על זה משלמים לו מן השמים! תקסו
 לא לשנות ממסורת החינוך. תקסז
 עצמאות מוסדות החינוך. תקסז

ענייני ציבור הנוגעים להנהגת עולם התורה
 לא לשנות ממסורת החינוך. תקסז
 עצמאות מוסדות החינוך. תקסז
 יש בכך מעלה... תקסט

כה תאמר לבית יעקב
 החינוך מתחיל מגיל צעיר מאוד. תקעג
 דמותה של מחנכת. תקעד
 דמותם ומטרתם של הסמינרים. תקעד
 המאבק לביטול 'השתלמויות'. תקעה
 המאבק לביטול הוספת שנה בסמינרים. תקעז
 לימודי בגרות. תקעח
 התקנות מקדמת דנא. תקעח
 סילוק תלמידה מהסמינר. תקעט
 צריכות להיות מודעות לפני כן איזו סכנות
 רוחניות אורבות להן שם. תקפ

עולם התשובה
 להחזיר לב ישראל לאביהם שבשמים. תקפא

"במלחמה לא לוקחים בחשבון שיקולים של זמן וכסף". תקפו

"אי אפשר להרבות תורה באמצעות חיזוק מחללי שבת!" תקפו

אין שום היתר לחזק ידי מחללי שבת. תקפו

עלינו להלחם בכל כוחנו נגד כל פירצה חדשה תקפו

"בחומש שלי כתוב שאפילו סניף אחד אסור לפתוח בשבת". תקפו

קדושת ירושלים. תקפח

דער שבת שרייט תקפח

התארגנות בני התורה במסגרות ציבוריות. תקפט

כנס הכנה לכנס יסוד תנועת דגל התורה תקפט

"שארית ישראל" תקצ

הם מבינים מה שאצלינו לא מבינים תקצא

מחאה על כבוד התורה תקצא

העיקר והטפל תקצב

פעילות אברכים תקפא

התעסקות בקירוב על חשבון לימוד התורה תקפא

דרגות בבעלי תשובה תקפא

סדרי קדימה תקפב

הגלות הקומוניסטית תקפב

עולי רוסיה תקפב

ארגון "מסילות בעליה" תקפג

שולחן שבת תקפג

מחלקה מיוחדת לעולי רוסיה תקפג

שילוב במוסדות חרדיים תקפד

תופעה פלאית תקפד

שבת

וועדה ציבורית למלחמה על כבוד השבת תקפה

מלחמה על השבת תקפו

שליחות אישית למען כבוד השבת תקפו

התמדה - סיפור חיים

לפנינו סיפור ארוך ובלתי נגמר, המתפרש על פני עשרות שנים ומתפצל לעשרות גוני אור בשלהבת המאירה. זהו סיפור חיים המתחיל ומסתיים במילה אחת: "התמדה"!

שמה יתמה וישאל השואל: וכי מה יש בסיפור זה, פרט לתיאור נעלה אודות אדם קדוש שהיה רכון על דפי הגמרא, למד, שקד והגה בה בהתמדה כל ימיו? במה ניתן להאריך, עד כדי הקדשת ספר שלם?

היו שיאמרו כי סיפור חיים של התמדה הוא "חד גוני", שהרי על פני כמה עמודים אפשר לתאר אדם קדוש ונעלה שישב והגה בתורה יום אחר יום, שעה אחר שעה, כל ימי חייו? הפתעה נעימה עד מאוד מצפה ללומד המעיין בגווילי הספר.

אם סבר מאן דהו שהוא יודע "התמדה" מה היא ושהוא עמד על טיבה של "שקידה" - יגלה עד מהרה מושגים שאותם לא הכיר ועליהם לא שמע; ייחשף למדרגות עצומות שלא העלה על דעתו; יקרא ולא יאמין עד היכן הדברים מגיעים; יופתע עד עומק נשמתו.

וזאת למודעי: רוב הסיפורים המובאים כאן אינם ניתנים לחיקוי על ידי איש מבני דורנו, ובכל זאת הם סופרו כאן בהרחבה. זאת, כדי שיקבל הקורא תמונה מרהיבת עין ויבין את ערך הזמן, ידע מהי חשיבותו של כל רגע בחיים ולאילו דרגות נשגבות אפשר להעפיל באמצעות שלטון ה"סדר" על החיים.

בכלל, מותר לו לאדם לצאת לרגע מן המסגרת המצומצמת של עצמו ומהסתכלותו הפרטית, ולהתרומם למעלה, להביט לרגע אל פסגת ההר ולשאוף לתוכו אוויר פסגות, לרומם מעט את מבטו ואולי אף לשנותו.

גם אם כל בר בי רב דחד יומא וכל מי שדרכה רגלו על סף בית המדרש יודע את גודל מדרגותיו של רבנו כיחיד בדור ובדורות בהתמדת התורה, הרי שלידי ידיעת המדרגה האמיתית לא הגיעו רבים ואף טובים. גם לאחר תקופה ארוכה שזכיתי להסתופף בצילו, לא ידעתי עד היכן הדברים מגיעים. למסכת הנפרשת לפנינו נחשפתי שלב אחרי שלב, ממה שראיתי בעצמי וממה ששמעתי מפי תלמידים נוספים - עד שהתגלתה לפני תמונה מופלאה למעלה מהשגתי.

תחילה אציג סיפורים שונים שאינם קשורים זה בזה, אך בעבורי היו הסיפורים הללו צוהר ופתח לתפישת מדרגתו העילאית של רבנו.

תכלית הפסגה - תורה ללא הסח הדעת.

באחד הימים ישבתי עם תלמיד רבנו הג"ר בן-ציון קוק שליט"א. "שמועה גונבה לאזני", אמרתי לו, "כי זכות נפלה בידך לשמוע מרבנו 'מהלך' בשיעורו של היסח הדעת בלימוד".

רבי בן-ציון ננער כמי שהלמו רעם - - -

"כוונתך למה שאמר לי רבנו על עניין היסח הדעת בלימוד?

את הסיפור הזה לא מספרים סתם כך!

בכלל, יש להשתדל מאוד לא לספרו בתכיפות. סיפור מסוג זה מותר לספר רק פעם בחצי שנה או פעם בשנה..."

אין זה עוד מעשה!

לאמיתו של דבר, אין להגדיר זאת כ"סיפור" או כ"מעשה"!

הגדרה זו מפחיתה מעצמתה האדירה של ההתרחשות!

הדברים הללו הם יסוד החיים!

יסוד התורה!

יסוד גדלותו של רבנו!!!

כדי לשמוע את הדברים הללו, צריך לשבת בכובד ראש, להכין "כלים" כדי לקלוט את עצמתם!

הג"ר בן-ציון קוק שליט"א עוצם את עיניו, מליט את פניו בכף ידו כמי שאומר "שמע" ומגולל את המעמד:

אותה שעה, שעת רצון הייתה, שעה נדירה שבנדירות. אכן, זכיתי להסתופף בצל רבנו שנים רבות, במהלכן פרשתי בפניו אלפי שאלות בכל מקצועות התורה, אך לשעת רצון כזאת, שעליה אני מספר עתה, לא זכיתי מעולם.

וכך היה: חפצתי לשנות את צורת לימודי ואת סדרו. קבעתי חברותא עם אברך ת"ח מופלג לצורך הלימוד באופן שקבעתי לעצמי, אולם דודי, המשגיח הגה"צ רבי שלמה וולבה זללה"ה, אמר לי שעל שינוי מסוג זה צריך לבקש את הסכמת גדול הדור ואת הדרכתו.

נכנסתי לחדר רבנו ופרשתי את השאלה ואת צדדי הספק. שאלתי עוררה אצלו חדווה מיוחדת, ואז זכיתי, פעם אחת ויחידה בחיי, שיפתח לפני את מסתרי לבו.

קיבלתי הדרכה בעניין צורת הלימוד ואף הוראות איך ללמוד בעיון. קיבלתי הנחיה ברורה ונפלאה בעניין החזרה, ממש עיקרי יסודות הלימוד. לכל הדרכה מההדרכות הללו צריך להקדיש זמן מיוחד, לשמוע ולהבין.

בסוף השיחה שאלתי שאלה.

עד היום אין לי מושג מנין שאבתי את ההעזה לשאול שאלה אישית כל כך. אין לי מושג מדוע ענה לי רבנו תשובה, אולי משום שהיה שרוי בעידן חדוותא... הייתה זו שאלה שמטרידה כל בן תורה: "שכחת הלימוד" הוא דבר מתסכל שאין כדוגמתו, הוא כואב לכל תלמיד חכם, לכל בן ישיבה. לומדים! מעיינים! משקיעים את כל הכוחות בהבנה! מתייגעים! עמלים! ו...שוכחים!

לעיתים, שנה לאחר שעמלו על סוגיה מסוימת, פותחים אותה שוב ומגלים שצריך להתחיל ללמוד הכל מההתחלה, כביכול לא נלמדה הסוגיה מעולם; לומדים מסכת שלמה, ולאחר זמן, כשרוצים להיזכר בפרט מסוים, מגלים שלא יודעים אפילו באיזה דף הוא נמצא; לומדים דף גמרא ולמחרת רוצים להיזכר בה"א או במסקנה, בראיה או במיתבי, ולא זוכרים כלום.

למרות זאת, יושבים בני תורה ועמלים בתורה, עוסקים בסוגיות נוספות, לומדים ומקיימים בעצמם מצוות עשה שציוותה תורה "ודיברת בם", השקולה כנגד כל המצוות כולן. כל מילה של תורה היא אוצר יקר שאין על עפר משלו, גם אם אינו נחקק בזיכרון. הלא לעתיד לבוא יזכירו לכל אדם מה שלמד ושכח.

לעומת זאת, אצל רבנו זה ממש מדהים. כל התורה ברורה ונהירה לו, כביכול מונחת לו על כף ידו. מי שרואה את מהלך העניינים עומד ומשתומם. רבנו נשאל שאלות בכל סוגיות התורה, ביניהן שאלות חמורות וקשות, שכדי לפסוק בהם צריך להיות מונח בעומק הסוגיה. למרבית הפלא, רבנו משיב כהרף עין, בבהירות עצומה, על כל שאלה שנשאל - ברחבי הש"ס, הראשונים והאחרונים, כמי שלמד זה עתה.

ישנם עוד בקיאים מופלגים בדור, אבל גם אצלם אפשר לשמוע לעיתים רחוקות את הביטוי: "צריך להסתכל בפנים", ואילו אצל רבנו הכל חקוק במוחו בצורה בהירה כזאת, כמי שזה עתה למד את הסוגיה בשיא העומק. מעולם לא שמע ממנו מאן דהו את הביטוי "צריך להסתכל בפנים". לעיתים נדירות הוא יכול לומר לשואל, שכדאי לו לעיין בספר פלוני, אבל הוא עצמו אינו נזקק לכך, וזה דבר מפליא.

שנים רבות ניקרה השאלה במוחי: איך הוא זוכר את כל התורה כולה? האם דיגל עליו שר השכחה עד שאין לו שלטון עליו?

אין לי מושג מאין שאבתי את ההעזה לשאול על כך:

"איך הָרְעָבָה זוכר הכל?"

על נוסח תשובתו אני חוזר בלשונו ממש. הדברים נחרתו עמוק בלבי והם ניצבים מול עיני כל ימי חיי.

רבנו אמר בזו הלשון:

"אתה יודע איך נקראת התורה?

התורה נקראת "עוף"!

שמעת על זה פעם?

על התורה נאמר: "התעיף עיניך בו ואיננו"!

ברגע שמסיחים דעת מן התורה, התורה משתכחת.

אם אין "היסח הדעת" מן הלימוד, שום דבר אינו משתכח וזוכרים הכל.

רש"י (בברכות ה' ע"א) אומר: התעיף עיניך בו - אם תכפל וסגרת עיניך בתורה היא משתכחת ממך.

אם מסיחים את הדעת מן התורה הכל עף ומשתכח!"

נזדעזעתי מעצמת הדברים. לא ציפיתי לתשובה מסוג זה, הייתי בטוח שיאמר משהו על שינון או על לימוד בעיון וכדו'. מעבר לכך, נדהמתי מהתשובה. היה זה מענה על שאלה אישית. שאלתי אותו: "איך הִרְעַבְעָ זוכר הכל?" וזו הייתה תשובתו... משמע שזוהי דרגתו, והוא סבור כי זו הסיבה שהוא אינו שוכח מאומה.

אולם ההפתעה האמיתית חיכתה לי בהמשך: שאבתי העזה נוספת, גדולה בהרבה מן הראשונה.

שאלתי: "מהו השיעור של היסח הדעת? מה פירוש הדברים 'התעיף עיניך בו'?"

תשובתו הדהימה אותי עוד יותר:

פתח וסגר את עיניו במהירות. מצמץ בעיניו הקדושות ואמר:

"אתה רואה? זה השיעור של 'היסח הדעת'! זה נקרא 'התעיף עיניך בו'."

רשמיו של אותו מעמד נדיר נחרת בלבי לנצח. פעמים רבות הספקתי לשחזר את המעמד הנורא שבו גילה לפני את סתרי לבו, את סוד גדלותו ואת גודל מדרגותיו. (יש להעיר ששמענו מרבנו עוד סיבות נוספות לכך, ויובאו בהמשך, כל אחד במקומו).

עשרים ושתיים דקות

אם עמדנו באמצעות סיפור מבהיל זה על העובדה שרבנו מעולם לא הסיח דעתו מן התורה, הרי שההתרחשות הבאה, שסופרה על ידי אחד מתלמידי רבנו שעשה שנים רבות במחיצתו, יש בה כדי לעמוד על דרגת התמדתו העילאית של רבנו.

כך סיפר לי אותו תלמיד:

"עשרים... ושתיים... דקות" מצלצלות המילים במוחי, חוזרות ומתנגנות להן במין הד מרטיט. זהו סיפור מבהיל, שכל מי שיתבונן בו וישים את הדברים מול עיניו, יסתכל במבט שונה על החיים ויקבל מושגים חדשים בהכרת ערך הזמן.

למעני, סיפור זה הוא יסוד היסודות של הבנת המתנה הטובה ביותר שכל נברא מקבל מאת בורא העולם: "זמן חיים".

הסיפור הקצר התרחש לפני שנים רבות, בתקופה הראשונה שזכיתי להכירו ולהתחמם לאורו.

באותן שנים לא נהג רבנו ללכת לבריתות. אחד מקרובי משפחת הרבנית ע"ה, שהיה מוכר לרבנו היטב, חפץ לכבדו בסנדקאות וביקש ממני להפציר בו שיסכים להפריש מזמנו היקר ולהסכים לשמש כסנדק.

בדרך חזרה מן השיעור ב"תפארת בחורים" התלוויתי אליו וביקשתי ממנו שיסכים ליטול את הסנדקאות. אמרתי כי קרוב משפחה הוא ונקבתי בסיבות שונות שיש בהן כדי לשכנע אותו להסכים.

בתחילה ענה רבנו תשובה חיובית.

אי לכך, סידר אותו קרוב משפחה את הברית באולם "בנות ירושלים", מרחק הליכה קצר מבית רבנו.

למחרת שוב התלוויתי אליו, ואז פונה אלי רבנו ואומר: "תתקשר לאותו קרוב ותודיע לו שאני מבטל את הסכמתי, איני יכול לבוא לברית".

העזתי ושאלתי: "למה?"

"ווייל איך האב ניט קיין צייט!" ("כי אין לי זמן!") הייתה התשובה.

הרהבתי עוז ושאלתי: "הלא מרן הסטייפלר הולך לכל מקום שמכבדים אותו בסנדקאות, הוא נוסע אפילו למרחקים".

"שטעלסט-צו מיר, צו דעם סטייפלר?" ("אתה משווה אותי לסטייפלר?") שאל רבנו, "הסטייפלר אינו צריך שהגמרא תעמוד פתוחה מול עיניו, אין אצלו נפקא מינה אם הגמרא פתוחה בפניו או לא, בכל המצבים הוא לומד באותו עומק ועיון. אצלי זה לא כך. אני יכול להתרכז בעיון כשהגמרא פתוחה לפני".

באותו יום שאמר את הדברים הללו, לא ירדתי לסוף דעתו. סברתי כי הוא מדבר בענוותנות.

רק לאחר שנים אחדות שזכיתי להכירו ולשמשו, הבנתי היטב את דבריו. כשהוא יושב מול הגמרא, הוא מתרכז בהרבה יותר עומק. את העניינים הקלים בסוגיה

השאיר רבנו לזמני הליכה לבית המדרש, לזמני קבלת קהל ולשאר זמנים שבהם לא היה יכול לשבת מול הגמרא, ואז היה מהרהר בהם. משום כך לא רצה להפסיד את דמת העיון שיכול היה להשיג כשהוא מול הגמרא הפתוחה. מרן הסטייפלר כנראה התרגל במשך השנים ללמוד גם בלי גמרא, בפרט שבשנותיו האחרונות כשכבדו עיניו מראות והוא היה חוזר על תלמודו בעל-פה, וממילא הלימוד אצלו עם או בלי הגמרא הוא אותו לימוד.

... אבל עדיין לא הגענו לעיקר הסיפור.

אותו קרוב משפחה התעקש לכבד את רבנו בסנדקאות. הוא העלה טיעונים חדשים שבפניהם לא יכול היה רבנו לעמוד.

התלוויתי אל רבנו בשנית וניסיתי לשכנעו במילים משלי: "הלא אין צורך לנסוע למרחקים. הוא הרי עושה את הברית כאן בסמוך ליד מאה שערים. כל העניין אינו אמור לקחת למעלה מעשרים דקות".

שמע רבנו את ההתחייבות הברורה - שמדובר בעשרים דקות בדיוק - והסכים.

ביום המיועד נלוויתי אליו מביתו בדרכו לאולם 'בנות ירושלים' הסמוך.

אותו קרוב משפחה, יצוין לשבחו, דאג שהכל יהיה מסודר לבל יבטל רבנו רגע מיותר מזמנו. ברוגע שנכנס רבנו לאולם נשמעה הקריאה: "קוואטר". איש לא

איחר. כולם הגיעו בזמן. הברית נערכה בזריזות, ומאז שיצא מביתו ועד שיצא מן האולם לא חלפו למעלה מעשרים דקות.

לאחר גמר הברית ליוויתי את רבנו בחזרה אל ביתו ואמרתי לרבנו: "הוא עמד בהתחייבותו, כל העניין לא נמשך יותר מעשרים דקות!".

כתגובה, הוציא רבנו מפיו משפט בן שלוש מילים בלבד, משפט שזעזע אותי כליל:
"עשרים ושתים דקות".

המשפט הקצר הזה חקוק בעצמותי עד היום. עומד לנגד עיני ביום ובלילה. בכל פעם שהזמן עומד ותובע את עלבונו, כל אימת שמתבזבז זמן לריק, אני נזכר באותה סיטואציה: "עשרים ושתים דקות!".

שתי דקות מעבר לעשרים הדקות שהקצה בסדר יומו הלכו לריק. אבידה יקרה, אבידה נצחית שלא תחזור לעולם.

הפוך בה והפוך בה, זהו ספר מוסר חי שאין כמוהו ללמדנו מהו ערך הזמן, מהן שתי דקות בחיי האדם, איזה ערך עצום יש לאותה מתנת חיים שניתנה לו לאדם מן השמים והלכה לריק.

על חשבון השינה

"אל תחשוב לרגע, שאותם עשרים הדקות שהקצה בעבור הסנדקאות באותו יום היו על חשבון זמן הלימוד".

במשך השנים שזכיתי לשמשו ולהכירו, נתקלתי בכל מיני מצבים שמהם נתבררה לי התמונה הבאה.

את זמני הלימוד וסדריו היה שומר מכל משמר. שום רוח ושום צורך שבעולם לא הצליחו להזיזו אף לדקה אחת מזמני לימודו הקבועים.

אם בכל זאת נאלץ להקצות עשר או עשרים דקות מזמנו היקר מכל בעבור צורך כלשהו - אם מחמת הכרת הטוב או מתוך צורך ציבורי דחוף - נהג להשלים לאחר מכן את השעות החסרות.

לא על חשבון הלימוד, חס ושלוש, אלא על על חשבון זמן השינה הקצר.

אם בכל לילה היה קם באופן קבוע בשעה שתיים וחצי ומתחיל את ה"סדר ראשון" הנמשך עד השעה שש בבוקר, הרי שבלילה כזה הוא קם עשרים דקות קודם לכן ולומד.

אם הוצרך ללכת לכנס ציבורי דחוף שנטל שעתיים מזמנו היקר. הרי שבלילה שלאחריו היה קם בשתיים-עשרה וחצי ומתחיל בסדר לימודו.

לא ביום אחד עמדתי על הנהגה זו. בכלל, רבנו הסתיר מאוד את דרכיו. אלא שמתוך עניין שהתגלגל עמדתי לראשונה על מציאות זו.

כך היה המעשה:

רבה של ירושלים, הגאון הגדול רבי בצלאל ז'ולטי זצ"ל, היה מקורב לרבנו ונמנה עם גדולי מעריציו. הוא התפאר תמיד, שכל מה שיש בו וכל מה שזכה להגיע אליו הוא בגלל השימוש שעשה אצל רבנו. היה רגיל לומר, שזכה לשמש את רבנו במשך עשרים שנה ומעולם הוא לא תפס אותו בטעות בהלכה ובהוראה, ומעולם לא אמר לו רבנו שהוא חוזר בו מפסק כלשהו, פרט לפעם אחת בלבד, שלאחר זמן התברר כי דווקא הסיבה שהביאה את רבנו לחזור בו נעוצה הייתה בטעות.

באחד הימים הגיע רבי בצלאל ז'ולטי אל הקודש פנימה. הוא רצה לשאול מפי האורים והתומים מה לעשות.

הציעו לו לרכוש שטח בשכונת רמות, על מנת שיוכל להקים את בנין ישיבתו, ישיבת 'יד אהרן'. העלה צדדים לכאן ולכאן, פרש את לבטיו. לאחר דקות אחדות קיבל פסק ברור מה עליו לעשות ויצא מן הבית.

יומיים בלבד עברו, ולפתע נחרדה ירושלים לשמע הבשורה המרה על הסתלקותו הפתאומית לעולם שכולו טוב, במיטב שנותיו, שנים ספורות לאחר שהחל לכהן כרבה של ירושלים.

הבשורה המחרידה הגיעה לביהמ"ד "תפארת בחורים" דקות ספורות לאחר שרבנו כבר היה בבית המדרש, מתכוון לתפילת שחרית.

אני הגעתי מספר דקות לאחר מכן וראיתי את מדביק הפתקים תולה את המודעה ובה הבשורה המרה. הייתי המום. אך לפני יומיים ראיתיו מגיע אל הקודש פנימה, מלא חיים היה, והנה עתה נפטר באופן פתאומי.

לא ידעתי אם הספיק רבנו לראות את המודעות, כי אם עדיין לא הספיק לראותן, צריך היה למצוא את הדרך איך לבשר לו זאת באופן כזה שלא ייכנס להלם. בבית הכנסת פגשתי את בנו הגאון רבי בנימין שליט"א וביררתי אצלו מה לעשות.

"הוא עדיין לא שמע את הבשורה, צריך להודיע לו בצורה איטית, כדי שלא יראה את המודעות וייכנס להלם. אני מקווה שהכרוז המכריז יתחיל את עבודתו לאחר תפילת שחרית" - אמר.

תפילת שחרית הסתיימה, נס שהכרוז עדיין לא הרעיד את רחובות ירושלים ואת לבותיהם של הדרים בה. התלוויתי לרבנו בדרך ירידתו במדרגות ואמרתי לו: "יש בשורה לא כל כך טובה בעיר".

"מה קרה?"

"הרב ז'ולטי?!" ענית.

בהתחלה לא הבין מה קרה. התנסחתי בניסוחים שונים, עד שהבין שהרב ז'ולטי נפטר.

רבנו היה המום למשמע הבשורה. "הוא הרי היה אצלי לפני יומיים".

שתק שניות בודדות ולפתע פתח רבנו את סגור לבו בפני. "מה אתה אומר? צריך ללכת להלוויה?" - כך שאל אותי.

לא הבנתי את פשר השאלה. לא קלטתי איזה ספק יש לו כאן. הרי הרב ז'ולטי היה מקורב אליו באופן אישי, ובשום פסק הלכה לא זזה ידו מתוך ידו. אין-ספור פעמים היה עולה להתייעץ בנוגע לפסקי הלכה ואף בנוגע לחייו האישיים. רבנו בעצמו השתתף במעמד הכרתו לרבה של ירושלים. מה יש כאן להסתפק?
ואז החל רבנו להסביר את צדדי הספק:

"יש לי בעיה. אתמול הגיע דיין אחד והביא גט שהתעוררה בו שאלה חמורה. אותו דיין ישב אצלי שעתים ואמר מהלך שלם באותה סוגיה. המהלך שלו לא היה לאמיתה של תורה, כך שחסרות לי שעתים תמימות. חשבתי שלפחות היום אוכל ללמוד כדבעי, עכשיו אני רואה שגם היום לא אוכל ללמוד כדבעי".

ארך לי מספר דקות לעכל את הדברים ששמעתי זה עתה!
זה לא שהוא לא למד אתמול. הוא לא התבטל לרגע אחד. ישב שעתים ועסק בשאלה חמורה הנוגעת לגט. אלא שאותו דיין אמר "שטיקל תורה" שלא היה לאמיתה של תורה. מבחינתו, באותן שעתים הוא כלל לא למד.

בסופו של דבר החליט רבנו ללכת להלוויה.

ההלוויה התקיימה בשעת צהרים. התכוננתי לעמוד בסמוך אליו בזמן ההלוויה ולדאוג לנוחותו. הדברים ששמעתי הדהדו בתוכי. פן חדש מאישיותו הגדולה נחשף בפני. הארה חדשה בחיים בכלל. שעתים של לימוד לא לאמיתה של תורה אינן נחשבות ללימוד. מה שאצלי נחשב פעמים רבות ל"רעדן אין לערנען" – לדבר ולשוחח בלימוד – כלל לא נחשב אצל רבנו לזמן של לימוד.

בזמן ההלוויה עצמה חיפשתי בכל רחבי בית המדרש, נדחקתי הלך וחזור בתוך המון האדם שעמד בבית המדרש פנימה, אך לא מצאתיו. לא העליתי על דעתי שייתכן כי הוא עומד בינות לאלפי האנשים שהצטופפו מחוץ לבית המדרש.

באותו לילה, בזמן קבלת הקהל, עליתי כדרכי אל ביתו.

קבלת פנים לא נעימה חיכתה לי.

הרבנית ע"ה הזעיפה את פניה כלפי: "מה קרה לך?" שאלה אותי, "איפה היית בזמן ההלוויה? איך אתה מניח לו לעמוד תחת השמש הקופחת? לא יכולת לדאוג לו, להביא כיסא, שישב קצת? אתה הרי יודע שזה קשה לו. איפה היית כל הזמן?"

התנצלתי כי לא העליתי על דעתי שהוא נמצא מחוץ לבית המדרש.

הרבנית לא נרגעה, ובתוך דבריה אני שומע את המשפט הבא: "מילא אם זה היה ביום רגיל, אבל בדיוק היום הוא קם בשתיים-עשרה וחצי בלילה והתחיל ללמוד".

הייתי המום למשמע אזני.

מן המילים שנפלטו מפי הרבנית עולה, שאת השעתיים שעליהן קונן שחסרות לו ובגללן הסתפק אם ללכת להלוויה, הוא כבר השלים אתמול בלילה.

שני נקודות מאישיותו הגדולה נחשפו בפני ביום אחד. שעתיים של "לדבר בלימוד", אם אינן לאמיתה של תורה, אינן נחשבות אצלו כשעות של לימוד.

זאת ועוד, השעתיים הללו צריכות השלמה, וההשלמה באה על חשבון השינה הקצרה, שאינה עולה על שלוש שעות וחצי שעות בלילה.

כאשר גיליתי את הדברים, לא ידעתי את נפשי. מאז לא העזתי לבקש מרבנו להופיע בשום כנס או ללכת לסנדקאות, משום שידעתי כי את הזמן שהופחת מן "הסדר" הוא ישלים על חשבון שעות השינה המועטות.

שלושה ימים אני מנסה להשלים ואיני מצליח...

לאחר ששמעתי על מנהגו בקודש זה, שאותו הסתיר שנים רבות, עקבתי אחריו וראיתי עין בעין את עקביותו הנוראה בהשלמת סדריו, עד כדי מסירות נפש.

כל כך התרגלתי לקיומה של הנהגה זו, עד שדיברתי עמו על הדבר, ואף הוא היה משוחח על כך בפטוטה, כביכול דבר רגיל הוא.

אולם עדיין סברתי ש"ההשלמות" של רבנו נעשות אם ביטל מזמן הלימוד או אם שמע דבר תורה שאינו על דרך האמת. ברם, מן המעשה הבא התגלה דבר מדהים נוסף:

תלמיד רבנו, הג"ר יצחק דרזי שליט"א, [מח"ס סדרת

הספרים 'שבות יצחק'] הגיע בשליש האחרון של זמן קבלת הקהל. נותרו עשר דקות בלבד לסיום הזמן המוקצב. הוא ביקש לדון עם רבנו בעניין הלכתי מסוים, שהשאלה וההכרעה אינן אורכות יותר מדקות אחדות.

"אולי תבוא עוד כמה ימים?" ביקש רבנו.

הגר"י דרזי רצה לברר מה נשתנה יום זה מיומיו.

נימק רבנו: "לפני מספר ימים היה כאן רב באחד המושבים החרדיים עם שאלה קשה אודות תנשמת שחדרה ללול של תרנגולים. התעורר ספק דרוסה על תרנגולי הלול. מדובר בהפסד של שישים אלף דולר לבעל הלול.

"אותו רב דחק בי להיכנס לעובי הקורה, וכל העניין לקח לי חצי שעה מזמן הקביעות ללימוד. כבר שלושה ימים שאני מנסה להשלים את מחצית השעה החסרה, ועדיין לא הצלחתי".

את המשפט האחרון אמר רבנו כשעל פניו הבעת כאב. נראה היה שהוא כל כך מצטער על אותה מחצית השעה שנגרעה מזמן קביעותו, כמו אדם שמאבד את הדבר החשוב ביותר בחייו.

מספר הגר"י דרזי: "בתחילה לא הבנתי על מה הוא כאוב כל כך. באותה חצי שעה הרי לא התבטל מן התורה. הוא בסך הכל בירר הלכה למעשה בסוגיה מובהקת בהלכה. כל אחד אחר היה אפילו מתמלא סיפוק ממחצית השעה הזו, לפסוק הלכה זה הרי השיא של 'לדעת ללמוד' (קענען לערנען), ועוד בשאלה מסובכת הכרוכה בהפסד גדול כזה.

אולם אצל רבנו זה אחרת. יש קביעות, יש סדר. באותו סדר למד מסכת פלונית, ולכן הראש היה מונח לגמרי כל כולו בסוגיה הנלמדת. אם הוא יצא מן הסוגיה הזאת לעסוק בעניין אחר ובסוגיה אחרת, נחשב הדבר לזמן שצריך להשלימו".

התברר שרבנו נוהג "להשלים" את סדריו אף אם נאלץ לעסוק בתורה בסוגיה אחרת...

חלקים בסוגיה המיוחדים לזמני נסיעה

כה פשוט הדבר אצל רבנו, שצורת היהודי הרגילה היא שהוא שקוע במחשבת לימודו כל הזמן, עד שהוא עומד ומתפלא על מי שהעלה לו הוה אמינא אחרת.

בתחילה היו שסברו כי יש לרבנו "זמני דפגרא", זמנים שניתן לשוחח עמו בעניינים שאינם קשורים בהכרח ללימוד התורה. אחד מתלמידיו ביקש להתייעץ עמו בענין מסוים שאינו בגדר שאלה בהלכה ואינו קשור ישירות ללימוד התורה.

תשובת רבנו הייתה ידועה מראש: "מנין לוקחים זמן לעניין זה?"

תקופת-מה חיפש אותו תלמיד הזדמנות נאותה, עד שחשב שמצא.

באופן נדיר נענה רבנו לשמש סנדק לבנו של אחד מחברי "תפארת בחורים", שאליהם התייחס רבנו כבנים ורק לשמחותיהם נעתר להגיע. מכונית הוכנה מבעוד מועד להסיע את רבנו למקום השמחה.

חשב אותו תלמיד שזמן הנסיעה - רבע שעה ואפילו פחות מכך - יתאים לעניינו. סבור היה שזמן הנסיעה אצל רבנו הוא בגדר "זמן פגרא". ביקש איפוא הורמנא מהנהג שיצרפו אל הנסיעה, וכך יוכל לדון עם רבנו במהלך הנסיעה על אותו עניין דחוף.

נכנס הנהג אל הקודש פנימה, ביקש לברר טרם הנסיעה אם יוכל לצרף את תלמידו אל הנסיעה.

תשובתו של רבנו הייתה קצרה: "וואס מיינט ער, אז אין א צייט פון פארן איז ביי מיר אזוי ווי שבת נאכן צ'ולנט?" ("וכי מה סבור הוא, שזמן הנסיעה אצלי הוא זמן מנוחה כמו בשבת לאחר אכילת הצ'ולנט?") והוסיף: "יש עניינים בסוגיה שאני משאיר לעצמי לחשוב עליהם בזמן הנסיעה".

מאותו יום החל לעקוב אחר התנהגותו של רבנו ונוכח לדעת שמחשבתו אינה שובתת לרגע אחד. יתירה מכך למד, שזמנו של רבנו מסודר היה בתכלית הסדר. בביתו פנימה, כשהגמרא הייתה פתוחה לפניו והמוח היה צלול, היה עמל על ענייני הסוגיה הקשים, ואילו עניינים קלים יותר בסוגיה, כאלו שאינם דורשים את המוח בשיא צלילותו, הרי שזמן הנסיעה וההליכה לביהמ"ד הוא הזמן המתאים לחשוב עליהם. וכי לא חבל ללמוד את העניינים הללו בזמן שהמוח יכול ללמוד עניין קשה יותר? הלא עניינים קלים אפשר להשאיר לזמני נסיעה, לזמן האכילה או לזמנים של בין לבין.

דף גמרא כפשוטו חשוב יותר מהכל

בהנהגתם של גדולי ישראל, יש דברים שהם בגדר מדרגה נשגבה. עומדים הם גבוה מעל גבוה למעלה מהשגתנו הקטנה.

במחשבה ראשונה נראה היה שאין צורך לחקוק עניינים כאלו על גבי הכתב, שהרי אין מי שיבין וירד לסוף העניין. אולם מחשבה שנייה אומרת לחוקק את הדברים על הכתב. אף שאי אפשר לחקות הנהגה שכזאת, עדיין ניתן להפיק ממנה תועלת לעניינים אחרים, ומכל השאר רק לעמוד ולהשתומם. מעשה שהיה כך היה:

אל בית רבנו הגיע תלמיד חכם עצום שהיה מוכר לו היטב. אותו תלמיד חכם העניק חמה בקומתו, בעודו צעיר לימים ניבאו לו גדולות ונצורות, וכך היה. הוא לא אכזב, עלה והתעלה עד שהגיע לגדלות בתורה.

יגע ועמל אותו תלמיד חכם יומם ולילה בעיון עצום, כדרכו, בענייניה של מסכת פלונית. חדר לעומק השיתין שבסוגיותיה, צלל במים אדירים והעלה בחכתו חידושים מופלאים ומיוחדים שאותם חקק עלי ספר. כל מי שעיין בספרו, לא נותר לו אלא להתענג מצוף מתיקות התורה המתגלה בחידושו העמוקים.

את ספרו הגיש אל שולחן רבנו.

עיין רבנו מעט בספרו ומיד עמד על ייחודיותו של אותו ספר מופלא, שיבח בפניו את יצירתו והסכים להדפסתה.

לאחר שיצא מחדרו, פנה רבנו לאחד מתלמידיו ששהה דרך קבע בחדרו והפטיר כלפיו: "אשטאט צו זיצן און לערנען דרוקט ער ספרים" ("במקום לשבת וללמוד הוא מדפיס ספרים").

אותו תלמיד שמע את הדברים ועמד על מקומו כמסומר, משתומם ומשתאה. לא הצליח לרדת לעומק דעתו של רבנו, אבל מיד התעשת ושאל: "למה באמת הִרְעָבָע לא כותב ומדפיס שו"ת?"

התשובה שקיבל הייתה כמין המשך לדברים ששמע לפני כן:

"איך האב נישט קיין צייט צו שרייבן און דרוקן" ("אין לי זמן לכתוב ולהדפיס").

מאחר שאותו תלמיד הכיר את רבנו ואת יחסו לערך הזמן, לכן לא הופתע כל כך כששמע תשובה מעין זו, אולם את המשפט הבא אחריו לא הסכין לשמוע: "ביי מיר, לערנען אבלאט גמרא, איז אסאך חשובער ווי דרוקן ספרים!" ("עבורי הרבה יותר חשוב לנצל את הזמן כדי ללמוד עוד דף גמרא").

הוסיף רבנו ואמר: "לשם מה אדפיס שו"ת? במשך השנים הודפסו מאות שו"תים, האם אבזבז את זמני כדי להדפיס ספר שיש בו דעה נוספת? הרבה יותר חשוב לנצל את הזמן כדי ללמוד עוד דף גמרא!"

והאיש השומע משתאה ומחריש. הדהדו הדברים במוחו שבועות רבים, הפך בדעתו לכאן ולכאן, ניסה להתחיל לרדת אל קצה דעתו של רבו הגדול, לקבל מעט "השגה", ולא עלתה כל כך בידו.

מה פירוש הדברים: "ללמוד דף גמרא יותר חשוב מלהדפיס ספרים"? הלא אין לך גדול בישראל בכל הדורות שלא הקדיש מזמנו להעלות חידושו על גבי ספר ולא טרח להדפיס את ספריו כדי להפיצם בכלל ישראל ולזכותם.

הלא מרן החזון איש יעץ לכל בן תורה לקבוע הערותיו בספר מכורך. מרן הסטייפלר האיץ בכל תלמיד חכם להעלות את חידושי תורתו על גבי הכתב ולהדפיס. מי מגדולי ישראל בכל הדורות לא השתוקק להדפיס חידושו ולהנות בהם לומדי תורה?!

יגע והפך בדברים, וזאת אשר העלה:

כך היא דרכה של תורה לשמה! דרגה מיוחדת היא זו! דרגה נשגבת שאינה נקלטת בהשגתינו! לימוד לשם לימוד, ללא שום "מחייב" וללא שום "הכרח", רק משום שנצטווה בתורה הקדושה: "ודיברת בם"!

באותו זמן נזכר באשר ראה מספר שנים לפני כן: היה זה בשנה השישית, ערב שנת השמיטה. באותה שנה עסק רבנו בשתי מסכתות במשך היום: מסכת שביעית שהיא מעניינא דיומא, ומסכת ערכין מסדר קדשים.

עקב אחריו ודקדק לראות את עמלו בשתי המסכתות גם יחדיו. סבור היה, שעמלו במסכת שביעית יעלה על יגיעתו במסכת ערכין, שהרי בפתחה של שנת השביעית אנו מצויים. במהלך השנה השישית ובמהלך השמיטה עצמה ישגר העולם היהודי את השאלות המסובכות שיתעוררו בדיני שביעית אל אותו תל תלפיות שהכל פונים אליו, וכדי לדעת מה

להשיב עליו להיות שקוע, ראשו ורובו, במסכת שביעית - ואילו בענייני "ערכין" לא יבוא איש לשאול אותו אף שאלה אחת.

עקב וריגל אחר מעשיו, הציץ אל תוכו של בית המדרש "אוהל שרה", מקום לימודו של רבנו משך שנים רבות, ובמו עיניו ראה את עמלו במסכת שביעית ואת עמלו במסכת ערכין. העמל היה אותו עמל, אותה צורת יגיעה, ללא שום שינוי.

לימוד לשם לימוד, תורה לשמה! עמל ויגיעה עצומה לשם לימוד התורה!

מאותו יום והלאה הפך והיה לאיש אחר. השכיל להוציא ממה ששמע וראה את אשר שייך לו ואת אשר יכול להועיל לו! כל מה שידע והרגיש זה מכבר, קלט והפנים אל תוכו ושינה את דרכו עקב כך.

במה דברים אמורים?

יום-יום הרי הוא יושב רכון על הגמרא, לומד בעיון עם הראשונים ועם גדולי האחרונים ואף מחדש בה חידושים משלו. אך כך הייתה דרכו עד לאותו יום, ולא דרכו שלו בלבד אלא דרכם

של צורבים רבים: בתחילת לימוד הסוגיה, קורא הוא

את הגמרא, משתדל להבין את הכתוב בה, משתדל

לעמוד על צורת הסוגיה. את ההתלהבות ואת הרגשת

העונג הוא משאיר לשלב הבא. כשהוא עובר לדברי

רש"י ומוצא דבר חידוש ברש"י, או אז מתחיל קצה

העונג לחלחל בנשמתו. דברי התוספות נלמדים על ידו

ביתר חשק. כשהוא פותח את הראשונים הוא מתחיל

"לחיות". הנה, יש כאן מחלוקת הראשונים, הרמב"ם

סובר כך, הרמב"ן ועוד ראשונים חולקים. כשהוא

מתעמק בסברת המחלוקת גוברת התלהבותו, וכשהוא פותח את הרבי עקיבא אייגר ואת

ה"קצות" וה"נתיבות", עיניו בורקות מאושרו של לימוד התורה. כשהוא פותח את ה"ברכת

שמואל" ואת ה"שערי יושר" או את ה"קובץ הערות" ו"שיעורי רבי שמואל", התלהבותו

נוסקת עוד ועוד. לשיא ההתלהבות ועונג הוא מגיע כשהוא זוכה לחדש "מהלך" משל עצמו.

לעומת זאת, אצל רבנו הסדר הפוך. ככל הצורבים לומד הוא גמרא, רש"י, תוספות ראשונים

ואחרונים, ואף משדד עמקים ומחדש חידושים רבים ונפלאים בכל סוגיה, אולם סדר

ההתלהבות והרגשת העונג - הפוכים. כשהוא עוסק בחשבון דברי הגמרא, בדברי המשנה,

במיתבי, בתא שמע, בראיה ובפירכא - הרי הוא בגדר שיכור ולא מין. התלהבותו מצויה

בדרגת שיא. לומד הוא את הגמרא עם עצמו כאילו בחברותא פעם אחר פעם ומוצץ את

לשד המתיקות מכל מילה שבגמרא. את שיא ההנאה הוא שואב מקושיית הגמרא ומתירוצה

ומן החשבון מה נתחדש בתירוץ, שלא היה ידוע בקושיה. כל מיתבי מעורר בו חיוניות

והתלהבות כהתלהבותו של בחור צעיר שמחדש את חידושו הראשון.

מובן מאליו שהוא ממשיך עם רש"י ועם תוספות, עם דברי רבותינו הראשונים והאחרונים ואף מחדש חידושים רבים משל עצמו, אולם ההתלהבות מחשבון דברי הגמרא כפשוטה עולה עשרת מונים על ההתלהבות מדברי הראשונים, ואין צריך לומר - מדברי רבותינו האחרונים ומשל חידושי עצמו.

דבר זה רגיל היה בכל תהלוכות חייו. כל מי שרצה לראות התלהבות מדברי הגמרא כפשוטה ואיך מוצצים את לשד המתיקות מתוך דברי הגמרא, יכול היה להגיע אל בית המדרש "תפארת בחורים" בשעות הערב, ולהאזין פעם אחת לשיעור היומי הקבוע ולראות על מה הדגש מונח. את דברי הגמרא היה משנן, מדייק ומסביר שוב ושוב, ואת החידושים העצמיים אמר בהבלעה.

מאותו יום החל להתעכב על דברי הגמרא, לשנן שוב ושוב את לשון הגמרא, לחשב את ההוה אמינא ואת המסקנא, ולמצוא בכך טעם לכל הפחות כמו שמוצא טעם בחישוב טעם וסברת מחלוקת של הרמב"ם והראב"ד.

אכן, להתעלם מחידושים עצמיים לגמרי עד כדי אי מציאת זמן לכותבם ולהדפיסם, זו דרגה נשגבה, למעלה מהשגתנו הקטנה. זו הייתה דרגתו של רבנו, שבלתי אפשרי להידמות אליה, כשם שאין מי שיוכל לנסות לחקות את חיי בדידותו ואת צורת התמדתו המופלאה.

אדרבה, בעבור לומד צעיר ואף תלמיד חכם, יש לדאוג שיתעלה מעלה, ועיקר העלייה הוא על ידי כתיבת חידושי תורה וחיבור ספרים, זהו "מחייב" מאין כמוהו להמשיך ולגדול בתורה ולא להיסחף אחר הבלי העולם הזה. אולם זאת ניקח לקח לעצמנו, לידע מהו העיקר וממה צריך להתלהב יותר, במה צריך להשקיע יותר, ושחשבון הגמרא כפשוטה עומד מעל הכל.

מתמוגג מכל מילה של תורה

כל מי שלומד תורה הרי הוא מתענג, שכן התורה מתוקה מדבש ומנופת צופים. וכי יש לך טועם ממנה ואינו נהנה בתכלית ההנאה?

אולם בעניין הזה נאמרו כמה וכמה מידות בלומדי תורה המתענגים עליה!

יש המתענג מעיון בדברי הרמב"ם, וכיוון שמגיע לשינוי לשון ברמב"ם או כשנתקל במהלך מחודש בסוגיה הנובע מן הדברים הנאמרים ב"יד החזקה", או שמוצא קושיה בדבריו, הרי הוא מתענג עד בלי די.

יש הנהנה מדקדוק בדברי רש"י, שוקל הוא כל אות ותג בדבריו, וכשמוצא את אחד מדברי הראשונים או האחרונים המרומזים בתיבות ספורות בדברי רש"י, או כאשר הקושיה מתיישבת בדברי רש"י, פורצת ממנו שמחת התורה.

יש הנהנה עד מאוד מללמוד תוספות, כל קושיה של "ואם תאמר" ותירוץ ה"ויש לומר" מעורר בו חדותא דשמעתתא.

ישנו לומד הנהנה לחשב מחלוקת הראשונים, כל אחד לשיטתייהו, ולבדוק את המהלך של כל אחד בסוגיה זו ובסוגיות אחרות.

לומדים רבים נהנים לחדש סברות, להגדיר הגדרות ולחלק בין דברים הנראים כדומים. ישנם הנהנים מחדירה לעומק הסוגיה עד שמהלך הסוגיה נהיר להם, והדברים משמחים כבעת נתינתם מסיני.

ישנם אלו הנהנים מן ה"חשבון" של הסוגיה, מן הקושיה והתירוץ, המיתבי והראיה, האיבעיא והתא שמע.

כך דרכם של לומדים: כל אחד שואב הנאה מצורת הלימוד הקרובה ללבו ולשורש נשמתו. ברם, אחד היה רבנו שנהנה והתמוגג כל כולו, התענג עד אין קץ מ... כל מילה של תורה. משום שזו "תורה"!!!

התעוררתי יחד עם כמה וכמה מן התלמידים הקבועים בשיעור שנאמר מידי יום ביומו בבית המדרש "תפארת בחורים", לבדוק ולראות מאיזה סוג לימוד ומאיזה חלק התענג רבנו יותר מבחלק אחר.

בדקנו ולא מצאנו עדיפות לשום סוגיה על פני חברתה. אותה מדרגת הנאה שהייתה מצויה בעת שלמד קטע גמרא המוגדר בקרב הלומדים כ"סוגיה למדנית", הייתה בעת שעסק בקטע גמרא של "כלל ופרט וכלל". אותן הארת פנים וחדותא דשמעתתא שרו עליו בין אם הוא עוסק בדקדוק בדברי רש"י ובין אם במחלוקת הראשונים וביישוב רמב"ם קשה.

עקבנו אחריו שנים רבות, עד שראינו שאת עיקר הנאתו הוא שאב מכל מילה ומילה של תורה באשר היא!

פעמים שהגיעו לסוגיה שלמה שצריך היה להקדיש זמן רב כדי לחשב את הפשט בסוגיה, לומדי השיעור כבר ידעו מראש שביום זה לא ישמעו שום "חידושים" שאפשר לכתבם ולציין עליהם שהם "חידושי תורה". אולם בשיעור שכזה יצאו הלומדים ברכוש גדול: קיבלו שיעור חי ותוסס איך ניתן למצוץ את לשד המתיקות מכל מילה של תורה באשר היא תורה! ויותר מכך, רכשו "מושגים" ב"אהבת תורה". אהבה של מילה ותיבה מן התורה באשר היא 'תורה'.

”כבוד התורה” של כל מילה מן התורה

חתן רבנו, הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט”א, סיפר לי מעשה מופלא, והוא סבור שבמעשה דלהלן מתבטאת שיא גדלותו של רבנו.

המושג ”כבוד התורה” או ”הערכת התורה” נתפש אצל רבים מאתנו כעניין בלתי ברור, ערטילאי, ללא חוקים ברורים וללא מציאות ברורה.

יש אשר ”כבוד התורה” מתבטא לידם בכבוד ובהערכה מופלגת לתלמידי חכמים לומדי התורה. ואכן, כך נאה וכך יאה, אמת ויציב. אולם כבוד תלמיד חכם אינו אלא ”סעיף” אחד מני רבים המרכיבים את המושג של ”כבוד התורה”. זהו רק אחד מן ה”ביטויים” של כבוד התורה.

כבוד התורה באטמוספירה ששררה בחדר הלימוד של רבנו הייתה עילאית בהרבה.

”כבוד התורה” פירושו רגש של הערכה והערצה עצומה לכל מילה ולכל תיבה מן התורה הקדושה. ולא רק לימוד התורה של תלמיד חכם או גדול בישראל, אלא לכל מילה ותיבה של כל לומד ולומד, על התורה שהוא לומד זה עתה.

מעשה שהיה כך היה:

שאלה דחופה שיש בה סרך של פיקוח נפש הגיעה אל בית רבנו. היה זה בשעות שהיה סגור ומסוגר בחדרו, בעיצומו של ה”סדר”.

הדחיפות שבשאלה לא הותירה ברירה אלא להיכנס אל החדר פנימה ולהפריע. לאחר סדרת השתעלויות, הזזת כסאות ורקיעות רגליים שארכו שעה ארוכה, הרים רבנו את עיניו, שמע את השאלה והכריע כדת של תורה.

באותו יום בשעות הצהריים נזדמן בנו הגאון רבי בנימין שליט”א אל הבית שבסמטת חנן, נכנס וראה את רבנו כשנפשו סוערת עליו:

”בדורנו אין כבוד התורה!” הפטיר כלפיו רבנו בסערה. ”ראה נא עד כמה מושפל כבוד התורה. היום באמצע ה’סדר’ הפריעו לי עם שאלה דחופה. אם הייתי ישן באותה שעה, לא היו מעירים אותי באמצע השינה בעבור שאלה זו. גם אם הייתי באמצע תפילת ”שמונה עשרה” לא היו מפסיקים אותי באמצע. רק בזמן שאני לומד תורה מעיזים להיכנס ולהפריע, אין זאת אלא שבדורנו יש זלזול בכבוד התורה”.

קשה לתאר את התרגשותו של הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט”א כשסיפר את הסיפור המופלא. ”בסיפור זה מתגלמת דרגתו הגבוהה וגדלותו העצומה של רבנו”, מפטיר רבי עזריאל, ”רבנו חש יחס נורא של כבוד והערכה לכל מילה ומילה שהוא לומד זה עתה, ואף אם מטרידים אותו עם שאלה דחופה היה מתאונן על זלזול ב’כבוד התורה”.

[לאחר זמן, כשהציעו את בתו השנייה של רבנו בעבור הגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל, שלמד בישיבת פוניבז' והיה בחור יתום, אמר לו רבו מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל אודות הצעה זו: יש לי פסק בעבורך ממרן החזון איש זיע"א - אף שהיה זה לאחר פטירתו. החזו"א אמר, שבן תורה צריך לשאוף להיכנס לבית כמו הבית של הרב אלישיב].
בענין שאלת רבנו, לא פסק החזו"א מיד את פסקו ולא הביע את דעתו, אלא אמר שהוא רוצה לעיין בעניין. לאחר זמן שלח באמצעות אחיינו הגאון הגדול רבי שלמה שמשון קרליץ זצ"ל לומר, שרבנו צדק בכל דבריו.

■ "את הגמרא הזו למדתי יותר מק"א פעמים, ולא עלה על דעתי ראיה זו..."

אל רצף סיפורים אלו המבהירים את עוצם מדרגותיו של רבנו, כדאי לגולל עוד סיפור מופלא שיעניק לנו מימד מחודש אודות בהירותו העצומה של רבנו בלימוד התורה.
הגאון הגדול רבי בצלאל ז'ולטי זצ"ל, רבה של ירושלים, נודע כמי שראה עצמו בטל ומבוטל כליל כלפי גדלותו של רבנו. היה חרד למוצא פיו ומתייחס לכל מילה כפסק הלכה מוחלט שאין להרהר אחריו. כשהיה מתחיל לדבר על גדלותו של רבנו, היה מתלהב עד בלי די.

פעם אחת שאלו בנו, הג"ר אריה ז'ולטי שליט"א: "אבא, מה לך מתלהב כל כך מגדלותו של הרב אלישיב? הלא כוחך בלמדנות גדול עד מאוד, מה לך נכנע אליו וחרד כל כך על דבריו?"
השיב רבי בצלאל ז'ולטי זצ"ל לבנו:

במקום לענות לך תשובה, אספר לך מעשה: בחג הפסח האחרון נתעוררה שאלה גדולה באחד מבתי המלון בירושלים. היה מדובר בהפסד מרובה בסך עצום מאוד. השאלה הייתה חדשה ולא נידונה בשום ספר מספרי הפוסקים. לפי הסברא הפשוטה נראה היה לי לפסוק להיתר, אך חששתי מאוד לפסוק על פי סברא מבלי שאמצא מקור מפורש לזה. ניסיתי לחפש ראיה, ולא מצאתי, עד שעליתי לבית הרב אלישיב. לפליאתי, מיד כשהצגתי את השאלה פסק לי להיתר.

"האם זה פסק מסברא?" שאלתי.

"לא, מה פתאום, זו גמרא מפורשת בחולין, יש משמעות מתוך ההוה אמינא של הגמרא שבמקרה שלפנינו הדבר מותר".

"האמן לי, בני יקירי", הפטיר הרב ז'ולטי, "את הגמרא הזאת בחולין למדתי יותר ממאה ואחד פעמים, ולא עלה על דעתי להביא ממנה ראיה למקרה שבא לפני. עכשיו מבין אתה למה הנני מתבטל כלפיו כליל?!"

וכאן הוסיף הרב ז'ולטי הגדרה מפליאה: "דע לך, היכן שנגמרת התועלת של כל הלמדנים והלמדנות בדורנו, שם מתחילה גדלותו של הרב אלישיב".

שטייגן עד הרגע האחרון

את הדברים הבאים אמר רבנו בהזדמנות מיוחדת, נעביר אותם כלשונו של רבנו ובאותו אופן שיצאו מפיו:

"שמעתם על הרב מקאשוי? קראו לו רבי שאול בראך! הוא היה אדם גדול. פעם התבטא הגאון רבי שאול בראך בכאב, שסדר התארים בעולם הוא הפוך לגמרי ממסלול ההתעלות האישית של הלומד, שהרי הוא בעצמו מיד לאחר חתונתו - כשכיהן כרב בעיירה קטנה ולא היו לו שום טרדות, ישב ולמד שמונה-עשרה שעות ביממה - תיארוהו כ"הרב החריף ובקי". לאחר מספר שנים, כשעבר לכהן כרב בעיירה גדולה יותר וכבר היו לו טרדות בענייני רבנותו, יכול היה ללמוד רק חמש-עשרה שעות ביממה, ואז החלו לתארו: 'הרב הגאון'. לאחר שעבר לכהן כרב בעיר גדולה והטרדות התרבו, עד שיכול היה ללמוד רק שתיים-עשרה שעות ביממה, תיארוהו כ'הרב הגאון הגדול המפורסם'. ואילו בימי זקנותו, כשבקושי מוצא לעצמו פנאי ללמוד מרוב טרדות הישיבה, התלמידים וניהול ענייני הדור כולו, כותבים עליו "רשכבה"ג". כך אמר הגאון רבי שאול בראך".

כאן עצר רבנו ולאחר מכן אמר:
"אני סבור שאם לומדים בימי הזקנה נשארים אדם גדול, ואם מפסיקים ללמוד בימי הזקנה - באמת לא נשארים אדם גדול".

"יש שלומדים הרבה בימי צעירותם, מתמידים גדולים, אבל בשלב מסוים בחיים זה נעצר, לא ממשיכים להתעלות. יש המפסיקים את ההתעלות בגיל חמישים, ויש המפסיקים את ההתעלות בגיל שישים או מאוחר יותר, אבל האמת היא שצריך ללמוד בהתמדה, לעלות ולהתעלות עד הרגע האחרון".

דברים אלו, מתוך ליבו ונשמתו של רבנו נחצבו. לאור דברים אלו מן הראוי היה שנתאר את המחזות המבהילים של ההתמדה שהתגלו לבאי בית רבנו בימי זקנותו המופלגת למעלה ממאה שנה, מלופף בייסורים, רפה אונים וחלוש כח - עסק רבנו בתורה באותה דרגת התמדה, באותו עיון, באותה דבקות, באותה פרישקייט כבחור צעיר.

אם נאריך בתיאורים אלו, יתכן ורושם הדברים יקהה במקצת, לכן אנו חוזרים לצטט שוב את דברי רבנו שבהם אין לנו, אנשים קטנים כמונו, שמץ של השגה: "אם לומדים בימי הזיקנה - נשארים אדם גדול, ואם מפסיקים ללמוד בימי הזיקנה - באמת לא נשארים אדם גדול".

"צריך ללמוד בהתמדה, לעלות ולהתעלות עד הרגע האחרון".

וכל המתבונן יחרד ליבו עד היכן הדברים מגיעים!

סוד הריכוז - סדר שלוש השניות

אם בסיפור הראשון שהצגנו, למדנו שזמן היסח הדעת אצל רבנו הוא כהרף עין, אזי כעת נותר לנו לדעת מהו שיעור הזמן שלקח לרבנו להתרכז בסוגיה שלפניו; אם חשבנו כי 'כהרף עין' בהיסח הדעת הוא הזמן המקסימלי שמוכיח מהו 'שיא השיאים בלימוד התורה' - בא הסיפור הבא ומגלה שיא חדש.

זאת עלינו לדעת לפני שאנו נחשפים לסיפור הבא: מי שהביט בפני רבנו פעם אחת, ואפילו התבונן סתמית בתמונתו, הבחין מידית כי הדבר הבולט ביותר במראהו הוא הריכוז.

ברם, שנים רבות לא ידע איש עד היכן הדברים מגיעים!!!

מעולם לא ידע איש שמחשבותיו מרוכזות לפי "שניות". לא ידעו שהוא חוזר לריכוזו ולשקיעתו בתורה בפחות משנייה אחת בלבד.

וכי מי הוא האיש אשר יעמוד על סוד הדבר? הלא בורא עולם הוא לבדו "יודע מחשבות", ואיך יעמוד על כך אדם שאינו אלא "בשר ודם"?

אולם כאשר מדובר ב"שימוש תלמיד חכם" - שהוא מיסודי חכמת התורה - הרי שגם כאן הצליח תלמיד רבנו, הגר"י דרזי שליט"א לעמוד על רז זה.

כידוע, נהג לדקדק ולהתחקות אחר אורחות רבנו ועסק בכך ימים ולילות. בגלל השתוקקותו לגלות כל שייג ושיח מדרכי רבנו, הצליח לגלות את הנהגתו המוסתרת מעיני אדם ולעמוד על סוד שקיעתו בלימוד התורה באמצעות סודו של תנועת ניגון!!!

הא כיצד? וכי מה עניין תנועות של ניגונים לעניין שקיעה בלימוד התורה?

כל מי ששהה במחיצת רבנו ושמע את קול נעימת לימודו, לא ישכח לעולם את הטעם והגימטריה של הלימוד עם נעימת הניגון שלו. ניגון הגמרא הנצחי...

מעולם לא עמדו תלמידיו על סוד ניגוניו. סברו שהנעימות פורצות ללא שום סדר ומחשבה. אפשר שאכן כך הם הדברים. זאת לא ידע איש.

אולם ישנה "תנועה" של התחלת הלימוד, מין המהום שחוזר על עצמו כל אימת שהוא נכנס לריכוז המחשבה.

לא ביום אחד נתגלה הדבר, אף לא בשנה אחת. לעניין הזה נצרכת תשומת לב של מספר שנים!

כמי שנכח רבות במחיצתו, שם לב לכך שאותה "תנועת ניגון" חוזרת על עצמה בכל תחילת סדר של לימוד ובכל פעם שרבנו מתחיל להתרכז לאחר הפסקת המחשבה לעניין אחר.

ומכאן נתן לבו לעובדה מדהימה שאיש מלבדו לא שם לב אליה!

ישבו תלמידי רבנו לפניו, ורשימת שאלות בידיהם. רשימות ארוכות של שאלות בכל מקצועות התורה. התלמיד שאל, ורבנו ענה בכהרף עין. כל נושא ועניין בתורה סדור במוחו

עד תום, עד תמצית ההלכה למעשה, וכך נראים פני הדברים: הרצאת השאלה לא עלתה על שניות ספורות, התשובה נענתה ממש תוך כדי דיבור, אף היא קצרה עד תכליתה. השאלה השנייה נשאלה מיד, והתשובה אף היא נענתה. בתוך דקות ספורות נגמרה רשימת השאלות הארוכה שמקיפה עניינים קשים בכל מקצועות התורה.

כאן נחשפה עובדה מדהימה. דומה ולא נטעה אם נכנה את התופעה בשם: "סדר שלוש השניות".

מיד לאחר שרבנו ענה את תשובתו הבהירה, לפעמים רצה השואל לעכל את הדברים, או שלקח לו שלוש-ארבע שניות כדי לחשוב איך להציג את השאלה הבאה.

שנייה אחת לאחר שרבנו אינו שומע את השאלה הבאה, היה מרים עיניו ומסתכל על השואל, לראות אם כבר התחיל לשאול את השאלה הבאה, ואם לאו, מיד התחילה ה"תנועה" ההיא. זהו! רבנו חזר לסוגיה שלו. לנושא שהיה עסוק בו.

"סדר שלוש השניות" היה בנוי כך: שנייה ראשונה - הפסק; השנייה הבאה אחריה - הבטה על פני השואל; בשנייה השלישית כבר בקע מפיו ההמהום, תנועת הניגון של תחילת ריכוז המחשבה.

לאחר שהשואל התחיל לשאול את השאלה הבאה, לקח לו שנייה להפסיק את הריכוז בנושא שלו כדי "לחזור" אל השואל, לשמוע את השאלה ולענות עליה תשובה.

וכשמדובר בתלמידים שהיו שואלים קבועים, כל אימת שהתלמיד הפסיק לשנייה את שטף השאלות, היה רבנו מרים את עיניו ושואל: "נו!" ואם השאלה

הבאה עדיין לא נשאלה, מיד בקע מפיו ההמהום, תנועת הניגון של התחלת הריכוז.

כשעמד ידידי הגר"י דרוזי על סוד הדבר, הלך וסיפר זאת לכמה מן התלמידים. הם כמובן לא האמינו לדבריו, אך הוא עמד והוכיח לכל התלמידים ש"סדר שלוש השניות" עבד כל הזמן אצל כל שואל מכל סוג שהוא. כשהתבוננו אף הם בדבר, עמדו נפעמים ונדהמים.

מניח אצבעו במקום שלומד

מחזה בעל ניגודים היה מתרחש בכל יום בעיירה דווינסק בביתו של מרן בעל ה"אור שמח" זיע"א. מצד אחד, התורה כולה הייתה נפרשת כשמלה ברורה ומחוורת מאחר שדבר לא אבד מזכרונו הגדול.

אחד מבני דווינסק, שזכה ללמוד בחברותא עם ה"אור שמח", ישב עמו בצוותא וכשעורר שאלה באחד העניינים. אמר לו רבי מאיר שמחה: לפני שלושים שנה עסקתי בעניין זה ואף

כתבתי עליו במחברת פלונית. הורד נא מחברת פלונית מן הארון ונראה יחדיו. לאחר שנפתחה המחברת הישנה, ביקש רבי מאיר שמחה מן החברותא שיבחננו בעל פה אם הוא זוכר את חידושו. וחזר בפניו על חידושו מילה במילה מבלי להחסיר מאומה. מצד שני, ביתו של ה"אור שמח" פתוח היה לרווחה, ורבים מבני דווינסק היו משכימים לפתחו. הלמדנים שבהם, כדי להנות מאור תורתו הבהירה; אנשים פשוטים יותר היו מבקשים את עצתו המחוכמת בפתרון בעיות שונות; היו אף אנשים שבאו לבקש הימנו ברכה שעשתה רושם בשמים. לפני שהיה ה"אור שמח" פותח את הדלת, היה משנן לעצמו: אוחזים אנו בקושיית הגמרא... או אוחזים אנו ברש"י ד"ה... ולאחר שהיה משנן מספר פעמים את המקום שבו אחז באמצע לימודו, היה מתרומם ממקומו וניגש לפתוח הדלת. לאחר שסיים להתעמק בבעיה ובפתרונה, חזר לאותה מילה שבה אחז. לא הבינו באי ביתו את פשר המחזה. מצד אחד התגלה זיכרון מבהיל בכל התורה כולה ואף דברים שנכתבו על ידו לפני שלושים שנה הוזכרו על ידו מילה במילה, מצד שני - פחד וחרדה פן ישכח את המקום המדויק שאוחז בלימודו, עד כדי שינון המיקום המדויק. אחד מבאי ביתו הציג בפניו את התמיהה: וכי הרבי מפחד שמא ישכח? הלא זה עתה חזר הרבי מילה במילה על חידוש שכתב במחברת ישנה לפני שלושים שנה. אמר לו ה"אור שמח": מיין קינד (יקירי), על דברי תורה נאמר: "התעיף עיניך בו ואיננו", אם מסיחים את הדעת מהלימוד, התורה משתכחת... מסיבה זו צריך כל הזמן "לאחוז ראש" ולדעת היכן אוחזים כדי לא להסיח דעת מן הלימוד.

מחזה זה נראה בחדרו של רבנו כל אימת שנאלצו להפריעו לרגע מדבקתו בתורה. רבנו הניח אצבעו על גבי המילה שאחז בה, הרים את עיניו, שמע את השאלות הקשות, פעמים שכרוכים בה דיני נפשות ממש, שקל בדעתו הגדולה את הצדדים, התעמק במחשבותיו, אולם אצבעו לא זזה לרגע ממקומה, מונחת הייתה עדיין במילה שבה הפסיק... לאחר שהשיב את התשובה, ועדיין האנשים ניצבו בחדרו על ידו - המשך רבנו ללמוד מאותה מילה שאחז בה, ללא היסח הדעת... (כל זאת בשאלות פרטיות, אך בשאלות ציבוריות כבדות משקל היה סוגר את הגמרא לגמרי, משעיין ראשו על ידו בתנוחה האופיינית לו מימים ימימה, דן וליבן, שקל והכריע). לא רק כשבאו לדבר עם רבנו בעניינים אחרים, אלא אף אם באו "לדבר בלימוד" בסוגיות אחרות לא זזה אצבעו ממקומה. לא רבים זכו "לדבר בלימוד" עם רבנו, סגור ומסוגר היה רבנו ברוב שנותיו בבית המדרש

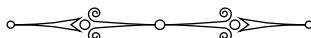
"אוהל שרה", שקוע בתלמודו, כשאינו מוצא לנכון לקשור קשרי לימוד עם אחרים ואינו זז מסוגייתו ומסדרי לימודיו.

על היחידים שהצליחו בכל זאת לחדור ל"אוהל שרה" ו"לדבר בלימוד" עם רבנו, נמנה גם הגאון רבי אליהו ברוך פינקל זצ"ל.

כך נראה המעמד; רבנו אחז בשתי אצבעותיו בשורה ובמילה שאחז בהן טרם בא לדבר עמו בלימוד, אצבע אחת בשורות הגמרא, והאצבע השנייה בדיבור של רש"י, מפעם לפעם בסערת הויכוח וליבון העניינים הייתה אצבעו האחת מונפת (בדרך כלל זו שהצביעה על התיבה ברש"י), אולם האצבע השנייה לא זזה ממקומה. נעוצה בשורה שלפניו ובמילה שאוחז בה.

בו ברגע שסיים לדבר בלימוד, המשיך רבנו ללמוד מאותה המילה שהפסיק בה. לשיטת רבנו, המחשבה צריכה להיות שקועה כולה בסוגיא הנלמדת לפי הסדר. כל דבר אחר שאינו מעניין הסוגיא הנלמדת, יכול להביא לידי היסח הדעת, וממילא לשכחת הלימוד ח"ו. על כן נהג רבנו כל ימיו להחזיק את האצבע במילה בה הוא אוחז כדי לא להסיח דעת ולו לרגע אחד מן הסוגיא...

הנה כי כן, קובץ סיפורים הללו שעמדתי עליהם ושמעתיים בזמנים שונים, הם אלו שנתנו לי את ההסתכלות על דרגתו העילאית של רבנו כחד בדרא ובדורות בעניין ההתמדה בתורה.

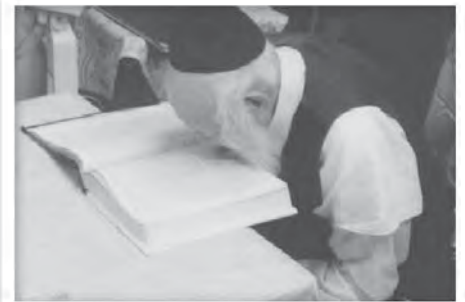

התייגעות בתורה עד כדי איבוד החושים

נעצור לרגע את שטף הסיפורים על "ערך הזמן" וניכנס לעולם מושגים מחודש. נלמד התייגעות החושים בתורה מה היא ועד היכן מגעת. רק לאחר הצצה לעולם מופלא זה נשוב ונלמד פרקים נוספים בעניין חשיבות הזמן ויוקרו.

הנקישות שהדהדו בכל המרחב - לא הגיעו לאזניו

עמדתי אל מול פני הקודש בחדרו של דודי זקני מרן בעל ה"קהילות יעקב" זיע"א, והוא הורה לי בצורה ברורה: "יש בירושלים יהודי שקוראים לו רבי יוסף שלום אלישיב, הוא גר ב'מאה שערים', הוא אדם גדול ביותר, גדול הדור, כל שאלה שיש לכם תשאלו אותו".

מאותו יום שקיבלתי את מרותו של רבנו בכל ענייני חיי וענייניה המסועפים של מוסדות ישיבת הר"ן, מצאתי עצמי שם פעמי אל עבר שכונת "מאה שערים", הייתי מעקל דרכי אל בית המדרש "אוהל שרה" הסגור ומסוגר במנעול ובריח, שבתוכו רכון על תלמודו גדול הדור ומתעמק בעיונו יומם ולילה, בנעימות מתוקה.

השאלות שבהן היה צריך להכריע היו לפעמים קשות ומסובכות. הן בערו ממשי, הספקות הקשים אכלו בכל פה. לא פעם היו אלו שאלות גורליות לעתידם הרוחני של מאות אברכים. חשבתי שאך אעבור את מפתן "אהל שרה", אציע את הספק הקשה, ורבנו כדרכו יתפוס תוך כדי דיבור את נקודת הבעיה וירד לעומקה, יגיע לשרשה ויכריע כהרף עין.

כך חשבתי.

עד מהרה ראיתי שמשמית מעבר המפתן של "אוהל שרה" היא משימה בלתי אפשרית כמעט.

ניגשתי לדלת ונקשתי נקישה עדינה. הייתה זו נקישה שאפשר בהחלט לשומעה. ניגון הגמרא המשיך להתנגן. הוא שאל את קושיית הגמרא, עצר לרגע, משהו לא נהיר בקושיא. רבנו אימץ את מוחו, עכשיו אין טעם לנקוש שוב, הוא הרי שקוע. חיכיתי חמש דקות, רבנו מצוי היה בריכוז שיא, מצחו מכווץ ולא שמע כלום. עוד מעט, כשהעניין יתיישב וכשאראה ואשמע מבעד לחלון את אנחת ההקלה, אנקוש פעם נוספת על הדלת. אולי שמוע ישמע.

המאמץ המחשבתי היה ניכר על פניו, הנה עתה משהו בפניו משתנה, מרפה קצת, עוד מעט יפלוט את אנחת הרווחה.

אכן, רבנו נאנח בהקלה. אפילו נתן ציון לעצמו. מבעד לחלון שמעתי אומר במפורש לעצמו: "יא, סי איז זייער גוט, זייער גוט" ("זה טוב מאוד, טוב מאוד").

עתה נקשתי על הדלת נקישה פחות עדינה ויותר נשמעת. נקישה מהדהדת. היא נשמעה היטב בכל חלל "אוהל שרה".

הנקישה הדהדה בכל המרחב, אולם היא עצרה על סף אזנו, כביכול מחסום על-טבעי החליט ללמדני פרק בהלכות סבלנות ויגיעת התורה.

"זאגט די גמרא! רבנו שקע בגמרא שלפניו. אין לו עתה בעולמו אלא גמרא זו. כל מה שמצוי מחוץ לעולם המתוק של הגמרא כלל אינו קיים.

לא שהוא לא התייחס לנקישה, הוא פשוט לא שמע אותה!!!

השאלה בערה, אין זמן, התשובה צריכה להגיע כאן ועכשיו. העזתי ונקשתי שתי נקישות נוספות על החלון. הוספתי עוד שתיים שכבר חרגו מעט מן ההגדרה "נקישות" והתקרבו אל המושג "דפיקות".

והוא לא שמע! הן לא התקרבו אל אזניו!

התקרבותי יותר, נקשתי עשר פעמים ועוד עשרים פעמים. נקשתי ונקשתי.

כבר עשרים דקות שקול נקישותי מהדהד בחלל "אוהל שרה" ואולי אף ברחוב הסמוך, ואילו בבית המדרש "אוהל שרה" קיימת מובלעת, מין עולם אחר, עולמו של גדול הדור השקוע בגמרא שלפניו ואין לו אלא את הגמרא, ואותה בלבד. המובלעת הזו מצויה גבוה, ראשה מגיע השמימה, והנקישות, למרות חוזקן, אינן מגיעות לשם.

אי אפשר לדעת מתי יסתיים מאמץ הריכוז, אימתי ירפה רבנו מעט מן הגמרא שלפניו, ואיזו נקישה ממבול הנקישות תחדור אל המבצר המשוריין.

הצצתי בשעוני. כבר שלושת רבעי שעה שהנקישות מהדהדות בכל המרחב, ואף לא אחת ממנה מגיעה לאזניו.

עד שהופנטתי בעצמי! נשביתי בקסם לימודו!

כזו נעימות! כזה גישמאק! נראה כי הוא מוצץ בפיו את המעדן הטעים ביותר עלי אדמות. מוצץ ומוצץ ואינו פוסק מלהנות.

הנה הוא שואל את עצמו קושיא, כביכול מסב לידו חברותא גדול בתורה והוא מסביר לו את הקושי שבקושיא.

"נו, וואס איז דא פשט?" ("נו, מה הפשט בדברים הללו?") "וואס מיינט דא דער רא"ש צו זאגן?" (מה מתכוון הרא"ש לומר פה?) - כך הוא שואל עצמו כאילו חברותא יושב לידו.

הוא צולל אל תוך עולמו של הרא"ש. ארבע השורות נקראות בפיו פעם אחר פעם.

"נו, וואס קען זיין פשט דא?" ("נו, מה יכול להיות הפשט פה?").

שקט משתרר, ניגון מתייגע בקע מפיו. המצח התכווץ עוד יותר.

ארבע השורות של הרא"ש תופסות ב"אוהל שרה" את כל חללו של עולם. ארבע השורות בדברי הרא"ש הן כעת תכלית העולם.

מה הוא העולם הזה, החולף ועובר, צרורות תענוגיו וצרורות בעיותיו וקשייו - לעומת גן העדן המאיר מתוך ארבע השורות המוקשות ברא"ש.

לא הייתי מסוגל לנקוש עוד!

תבער השאלה, יכרסם הספק, יתבטל העולם כולו, והניגון המייגע, שאין בו שום הפתעה מוסיקלית פרט למה שמבטא את הקושי שבקושיא - הוא הניגון המתוק ביותר בעולם. הוא ואין בלתו!

התפשטות הגשמיות

"כבוד הרב, עם כל הכבוד, קשה להאמין שבדורנו יש מציאות כזאת! אולי אם נחזור כמה וכמה דורות אחורה נוכל לשמוע על פלא שכזה! גם להגזמות יש גבול".

בתגובה מסוג הזה נתקלתי עשרות, אם לא מאות פעמים. בכל פעם שפגשתי יהודי שיש בידו האמצעים לתמוך בלומדי תורה ושחפץ היה להתראות עם גדול הדור, הייתי מכין

רבנו בבית מדרש אוהל שרה

אותו לקראת המפגש, כדי שידע את פני מי הוא הולך לראות בעיניו, שיוקיר ויעריך את הזכות שנפלה בחלקו.

וכשצריכים לספר, על מה יש לספר? על מופתים? על דברים היוצאים מדרך הטבע? למה להגיע לכל אלו אם אפשר לספר על המופת הגדול ביותר שהתחולל בחדרו בכל רגע?!

הייתי נוהג לתאר להם את המחזה היום-יומי: "תדעו לכם, כשהוא לומד הוא נמצא במצב של איבוד חושים גמור, מעין 'התפשטות הגשמיות'. הוא אינו רואה, אינו שומע ואינו שם לב למה שקורה סביבו.

"אפשר להיכנס לחדרו, לעמוד מול עיניו הקדושות, להעז ולהתקרב עוד יותר, לעמוד ממש סמוך אליו, והוא אינו מתייחס, לא רק בגלל שהוא רוצה עכשיו ללמוד. הוא פשוט אינו רואה אותך! הוא שקוע בסוגיה שלפניו!

"אפשר להיכנס לחדרו בזמן שהוא לומד, להזיז כיסא, להסיט שני כיסאות, לרקוע ברגליים, להקים רעש, והוא כלל אינו שומע!

"אפשר להתקרב אליו לטווח אפס, לצלמו מקרוב, הוא אפילו לא ישים לב.

"עשרות תמונות שבהן נראה רבנו שקוע כליל בלימודו מצויות בידי מקורביו. בתמונות הוא נראה מאמץ את מחשבתו או מעיין בספר שלפניו. התמונות צולמו על ידי בן בית שעמד מולו ממש, והתמונות הללו מעידות יותר מכל על שקיעתו בלימוד התורה. צילמו אותו מטווח קרוב כל כך, והבזק הפלש לא סנוור את עיניו, משום שהוא לא שם לב".

"מעולם לא ניתן היה לדעת מלכתחילה כמה זמן ייקח לו להבחין שמישהו נמצא בחדר. לפעמים זה אורך חצי שעה עד שמצליחים 'לעורר' אותו, לפעמים שעה ולפעמים אף יותר".
וכשנתקלתי בפקפוקים ובאי הבעת אמון, הייתי מצייע להם לבוא ולראות את הדברים בפועל ממש.

כל מי שראה (וכאלו ישנם רבים ב"ה), יצא מכליו מתוך התפעלות עצומה.

"לא שהוא אינו מסתכל עליך", נהגתי להסביר, "ייתכן שעניו נעוצות במקרה מולך ממש, מורמות מעל הגמרא, עד שנדמה לך שהוא נועץ בך את מבטו, אבל הוא לא תמיד 'רואה'".

איך אפשר להירדם באמצע הלימוד?

בליל חג השבועות מקיימים בני ישראל את המנהג הקדוש והקדמון; אינם ישנים כל הלילה ועוסקים בתורה.

אם נבחן את פני הדברים במהלך תפילת ותיקין של חג השבועות, נמצא, כי יש אשר גוברת העייפות עליהם וצריכים להילחם מעט בקורי העייפות במהלך התפילה או במהלך קריאת מגילת רות.

אך קשה לראות מישהו המתנמנם בעיצומה של הסעודה החלבית שלאחר התפילה, אף שהעיפות היא אותה עיפות!

כך דרכו של עולם!

הטעם לכך הוא, שהעיפות גוברת רק בדבר שאין לאדם עניין וחשק בו, ומכיוון שקשה למצוא אדם שאין לו חשק ועניין באכילה, לכן לא מצאנו מי שנרדם באמצע סעודתו. אולם בעניינים אחרים שאין חשקו של האדם מרובה בהם, מתגברים קורי שינה מעל עפעפיו... אולם כשהדברים אמורים ברבנו, התגלה חיזיון מופלא מדי יום ביומו, בימי זקנותו המופלגת.

רבנו היה חלוש באופן נורא, כוחותיו לא נשמעו לו. בהגיע זמני הסעודות התגברה חולשתו והוא נרדם תוך כדי אכילה; בעיצומה של סעודת שבת היה מנמנם כל העת מחמת תשיותו ועיפותו; בעיצומה של אכילת המרק, בין לגימה ללגימה, הייתה נשמטת הכף מידי והוא מנמנם; בזמן אכילת החמין, בעודו אוכל את מאכלו, נעצמות שמורות עיניו וראשו נשמט לצדדין.

לפעמים הגיעו הדברים עד כדי סכנה של ממש, וכיוון שכך, השתדל מי שנמצא עמו בזמן סעודתו לשוחח עמו ולהחזיקו עירני באמצעים שונים כדי שלא יירדם טרם בלע את דבר המאכל. כל זאת עד שהגיעה שעת ה"סדר".

כיוון שנפתחה הגמרא לפניו, פתע התמלא בכוחות מחודשים, העיפות שזה עתה הכריעתהו כליל התפוגגה לגמרי.

שעות על גבי שעות רכן רבנו על תלמודו ועסק בה בקול רם ובהתלהבות, והרואה לא האמין שזה אותו אדם שאך לפני שעה קלה היו צריכים למצוא אמצעים שונים כדי 'להחזיק' אותו עירני...

בני הבית שעקבו אחריו במשך הלילות והימים, העידו שמעולם לא ראו את רבנו מפקק באמצע לימודו! כך העידה הרבנית ע"ה על השנים הרבות שהייתה במחיצתו. תורתך "שעשועי"! וכי ראית אדם המתנמנם בעת שעשוע?

עניין זה אינו בגדר "מדרגה" בעבור רבנו.

דבר פשוט הוא אצלו, עד שהוא תמה ואינו מבין מציאות אחרת. מאן דהו נכנס לפרוש שאלה בהלכה.

אדם שנרדם באמצע לימודו, מה דינו לגבי ברכת התורה?

באותם ימים שמעו רבים את שמעו, ידעו אודות מעמדו כגדול פוסקי ההלכה בדורנו, אך לא רבים מהם ידעו על סדריו ועל שקיעותו המוחלטת בלימוד. הם עלו אל ביתו, שם הייתה הרבנית מסבירה להם בטוב טעם שהרב שוהה עכשיו בבית המדרש "אוהל שרה".

"עתה שעת הסדר הקבועה שלו", הייתה רגילה לומר בכל יום מבלי להתעייף, "אם זו שאלה של פיקוח נפש אפשר לנסות לדפוק על דלתות בית המדרש שנעולות על מסגר וברית, ואולי על החלון ממול. אבל חבל על המאמץ, אפשר לדפוק כמה שרוצים, כשהוא שקוע בלימודו אינו שומע דבר, לכן כדאי לחכות לשעת הערב, לזמן שהרב ייחד לקבלת קהל". הייתה מסיימת את דבריה בתנוחות השתתפות כנה בצערו של השואל שיאלץ להמתין זמן רב.

היו שהתחכמו וניסו בכל זאת לנקוש על דלתות בית המדרש, נקשו ונקשו ולא עלתה בידם מאומה. רבנו לא שמע ולא הרגיש כלום.

אחד מהם חזר אל הבית, מאוכזב, כדי לברר את זמני קבלת הקהל. מצא עצמו שופך לבו בפני הרבנית על השאלה הדחופה שיצטרך להמתין מספר שעות עד שיקבל תשובה עליה.

הרבנית הפטירה אף היא: "מה אפשר לעשות, ככה זה אֶתו, כל יום מגיעים לכאן אנשים עם שאלות דחופות, לכולם אני אומרת אותו הדבר. כשהוא באמצע הלימוד הוא שקוע לגמרי, הוא אינו שומע כלום ואינו רואה כלום".

כאן הוסיפה הרבנית משפט שראוי לו להחרת בתודעה לנצח:

"הוא אינו פותח את הדלת לאיש, פשוט אינו שומע. אולי כשיבוא משיח, ייפתחו דלתות 'אוהל שרה' לראשונה באמצע סדר לימודו. עד אז, לא מסתבר שזה יקרה אי פעם".

מימין ומשמאל דליי מים נוטפים, ובתווך גמרא

בשבת אחת שרר מזג אוויר קשה. גשם עז שטף את רחובותיה של ירושלים והקור חדר לעצמות.

הוטל על אחד הנכדים ללוות את הסב הגדול מביתו אל בית המדרש "תפארת בחורים" לתפילת שבת בבוקר.

עשה הנכד דרך ארוכה מביתו, בקור הגדול ובגשם השוטף, ודימה לעצמו את הרגע המיוחל שיגיע לבית הסבא הגדול ויתחמם מעט לפני שיצא ללוותו לתפילה.

הגיע אל הבית ולא האמין למראה עיניו. הגג דולף, וכל החדר מלא במי גשמים. רבנו יושב בתנוחה נדחקת, מימינו ומשמאלו דליי מים נוטפים. כנראה שלאחר שמצא רבנו פינה

שעליה אפשר להניח את הגמרא מבלי שתירטב ותסתפג במים, סחב בכוחותיו הדלים את השולחן הכבד לעבר אותה פינה, ואף עליה הניח דלי נוסף. הוא גופו שרוי היה בגן עדן...

המחזה היה מבהיל, הנכד התיישב בצד כדי לספוג לתוכו את המחזה הגדול. בפי רבנו מחרוזת של תוספותים מכמה מקומות בש"ס, והחום דקדושה שהוא מקרין מתוכו ממיס את כל מיני קור וקרירות שבעולם. "אין מים אלא תורה" – קיבל באותו רגע משמעות אחרת!

ריכוז מוחלט ואימוץ המחשבה

נכדו, ששהה עמו בביתו בשעות הלילה, מגולל בפנינו חוויה אחת מני רבות: כל לילה הייתי רגיל לשמוע את לימודו המתוק. צורת לימודו עם עצמו דומה ללימוד עם חברותא, שואל לעצמו, משיב לעצמו ואף נותן לעצמו ציונים.

לילה אחד באמצע הלימוד נשתתק לפתע קולו.

הגעתי לחדרו ועמדתי מן הצד לראות את פשר הדבר. רבנו היה רכון על ספר חידושי הרשב"א, קרא את המילים פעם אחר פעם. מן הסתם היה זה רשב"א קשה במיוחד.

לאחר מכן ראיתו בתנוחת הריכוז המפורסמת שלו. הוא היטה את ראשו אל הצד, כיווץ את פניו, פיו פעור, עיניו סגורות, שריגי מצחו מתוחים...

עניין אותי לראות כמה זמן אפשר להיות בתנוחה כזאת וכמה זמן הוא מסוגל להתרכז במחשבה אחת.

עמדתי מן הצד והתבוננתי במראה הנהדר והנפלא. התבוננתי בו ובשעון חליפות...

קרוב לשעתיים הוא היה באותה תנוחה, לרגע לא זז מריכוזו, לא שינה מן התנוחה כדי לתת למחשבה לשבות במקצת...

בדורנו, דור האינסטנט - הדור שהתרגל שכל דבר חייב להצליח בו במקום, הדור שבניו מתקשים לרכז את מוחם אף לדקה תמימה - קשה להאמין שקיים מישהו שמסוגל להתרכז במחשבה אחת שעתיים תמימות, ודאי לא בעצומה כזאת.

לאחר אימוץ המחשבה והריכוז במשך שעתיים נהרו פניו... הוא הצליח להבין את הרשב"א הקשה...

אם ישאל השואל: "מנין לך? אולי לא היה מסוגל להתרכז יותר ועצר באמצע?" - התשובה לכך פשוטה:

רבנו למד עם עצמו כמו עם חברותא, וכשהיה לו מהלך חדש הוא היה מציין זאת לעצמו בקול כביכול יושב חברותא לצדו והוא מציין זאת בפניו.

לאחר שגמר לרכז את המחשבות, שמעתיו אומר לעצמו: "נו, דאס איז וייזט אויס דער גוטער פשט" ("זהו כנראה הפשט הנכון").

את המחזה הזה קשה לשכוח - מחזה של אימוץ המחשבה בשיא הריכוז במשך שעתיים תמימות, מבלי לקחת שום אתנחתא באמצע.

נשיכות...

פעמים רבות הייתי עוקב מקרוב אחר מאמצי ריכוז המחשבה שערך באמצע לימודו. הייתה לרבנו תנוחה מסוימת של ריכוז. כשהיה מצוי בתנוחה זו, זה היה הסימן כי הוא בעיצומו של ריכוז המחשבה.

אך פעמים רבות אין די בכך.

לעיתים היו העניינים יגעים, ולמרות מאמצי ריכוז המחשבה הוא עדיין לא הצליח לרדת לעומק הדבר ולהבינו על בוריו. במצב כזה התחילו הנשיכות...

איני יודע למה הוא עשה זאת. מן הסתם זה עזר לו להגביר את הריכוז, אבל כך הייתה המציאות:

מתוך ריכוזו היה נושך באצבעותיו, וכך התגבר ריכוז המחשבה פי כמה וכמה, ואז עוצמת הנשיכות הייתה מתגברת. הנשיכות הגבירו את הריכוז, הריכוז מגביר את הנשיכות וחוזר חלילה, זה מושך את זה וזה מושך את זה...

רבנו עצמו מעולם לא הרגיש בעצמת הכאב. הוא שקוע כל כך במחשבות, שזוטות מן הסוג הזה לא הטרידו אותו. אם היה מרגיש בכאב, לא היה נושך בעוצמה כזאת! על כרחך יש לך לומר, שלא הרגיש בכאב.

כדורי שעווה

היו לו לרבנו אמצעים נוספים שעזרו לו להגביר את הריכוז. בדרך כלל, מאמצי הריכוז גרמו לו צורך ללחץ על דבר-מה.

בעולם הישיבות ידוע שבשעת ריכוז מחשבותיו היה מרן הגר"ח מבריסק זיע"א קומץ את שני אגרופיו על מצחו ולוחץ בעוצמה, עד שנזקק לטיפול רפואי עקב תנוחה זו. לעיתים היה לוחץ את מצחו על הקיר ותולה את ידיו מאחוריו, עד שכעבור שש שעות של ריכוז המחשבה היה "מתעורר" ושואל מה תלוי לו על גבו.

כל גדול בישראל, וצורת ריכוזו...
 רבנו נעזר דרך קבע ב... כדורי שעווה.
 את שיירי נר ההבדלה נהג לאסוף לעצמו, הניחם לפניו על שולחנו, כשהתעורר אצלו צורך
 ללחוץ על דבר-מה, נטל את כדור השעווה, לחץ ומיעך.
 מחזה ריכוז המחשבה היה נפלא...

הפה היה פעור לגמרי, העיניים היו עצומות בחזקה, הפנים היו מכווצות עד תום, שריגי
 המצח נמתחו עד להתפקע, הגידים בלטו מרוב מאמץ והידיים לחצו את כדור השעווה
 ומעכו אותו, עד שהפך לעיסה שטוחה. העיסה השטוחה התגלגלה בין האצבעות, עד
 שהפכה לכדור ושוב נלחצה בעוצמה רבה, נמעכה והופכה לעיסה שטוחה, וחוזר חלילה.
 כדורי השעווה השחירו לגמרי מרוב מיעוך ומשמוש.

ישנם מן התלמידים השומרים לעצמם את כדורי השעווה הללו. מי יודע כמה בהירות
 בתורה, כמה הארות של הבנה בקטעים של חידושי הרמב"ן והרשב"א שקועות בהם.

(במשך השנים נתגלה אף ה"מקור" להנהגה זו.
 תלמיד רבנו הג"ר משה פריד שליט"א העז ושאל
 אודות ענין כדורי השעווה. אמר לו רבנו: בזמנו
 הלכתי לקיים מצוות ביקור חולים אצל כ"ק
 האדמו"ר ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זצ"ל ושמעתי
 ממנו כי אדם משותק ל"ע, אם קופץ אצבעותיו
 בכדור, יכול הדבר לעזור לו, וכן מועיל הדבר
 להגברת הריכוז).

רמב"ם מוקשה בעיצומן של ההפגזות

זכרון ימי "אייר תשכ"ז", בכוחם לעורר צמרמורת בקרב רבים מתושבי ירושלים, אולם
 בקרב תושבי שכונת "מאה שערים", שעמדה על קו התפר של הגבול הירדני באותם ימים
 - על אחת כמה וכמה.

זה תקופה ארוכה מאז הכריז נשיא מצרים היהיר על סגירת מיצרי טיראן למעבר אניות
 ישראליות, ובכך הדליק את הפתיל המחובר לחבית אבק השריפה שענתה לשם "המזרח
 התיכון". נותר רק לאמוד כמה זמן ייקח לניצוץ האש להגיע אל החבית ולפוצץ אותה פיצוץ
 שירעיד את כל מדינות העולם.

מדינות ערב: מצרים, סוריה, ירדן ולבנון - גמרו ואומר לחסל אחת ולתמיד את יהודי ארץ
 ישראל ה"י, בעזרתן האדיבה של מדינות ערב השוכנות מאחור: סעודיה, עירק, אלג'יריה
 ואף לוב. נשיא מצרים, הרוח החיה מאחורי הכרזת המלחמה, הודיע בשחצנות כי צבאותיו
 ישליכו את כל היהודים לים.

הימים היו ימי מתח וחרדה. זכר השואה שהתרחשה אך לפני עשרים שנה עמד מול עיניהם של הניצולים שכל כך ניסו לשכוח את מראות הזוועה. תחושת יהודי ארץ ישראל הייתה, שקיצם קרב ח"ו. איש לא ידע באילו מן הרגעים הקרובים תפרוץ המלחמה, אך כולם הסכימו שפריצת המלחמה היא עניין של זמן, ושמלחמה זו תהיה עקובה מדם, קשה וגורלית. בשעות הבוקר של אחד מימי חודש אייר נשמעה צפירת האזעקה ופילחה את הלבבות. היה זה אות הפתיחה למלחמה שלימים תיקרא בשם: "מלחמת ששת הימים".

בהלה עצומה השתררה, כל אחד רץ לחפש לעצמו מקום מקלט מאימת המלחמה.

בן רבנו, הגאון רבי משה אלישיב שליט"א, מספר:

למדתי בכולל של ישיבת "מאה שערים". כשפרצה האזעקה הייתה אשתי במקום עבודתה, ואני חיפשתי לעצמי מקום מקלט סמוך. עליתי לבית הורי. היו שם רק אבא ואמא, אף לא אחד מן הבנים או הבנות היה בבית באותה שעת בהלה.

הייתי היחיד ששהה עם אבא במקלט.

האם זה היה מקלט? מה פתאום?! הייתה זו דירה בקומה תחתונה, שם הסתתרנו בחדר פנימי. הלילה הראשון של מלחמת ששת הימים היה קשה ביותר. ליל זוועה. "א מוראדיגע נאכט". הלגיון הירדני הפגז את ירושלים כולה באש תופת. פגזים ופצצות התעופפו לכל עבר ללא הבחנה. בתים נהרסו ואנשים נהרגו.

בשכונת "מאה שערים" התגבר הפחד פי כמה וכמה. המקלט שלנו, עד כמה שאפשר לקרא לו בשם "מקלט", שכן ממש קרוב אל הגבול.

כל פגז שנפל הרעיד את האוויר והשליט פחד עצום בלבבות. קול הנפילה נשמע כל כך בבירור, עד שיכולנו לשער באיזה רחוב נפל הפגז והיכן פגע.

אנשים חשבו שזה הסוף. הנה, לפני חצי דקה נחת פגז כאן בסמוך... לא ידענו על איזה בית ייפול הפגז הבא.

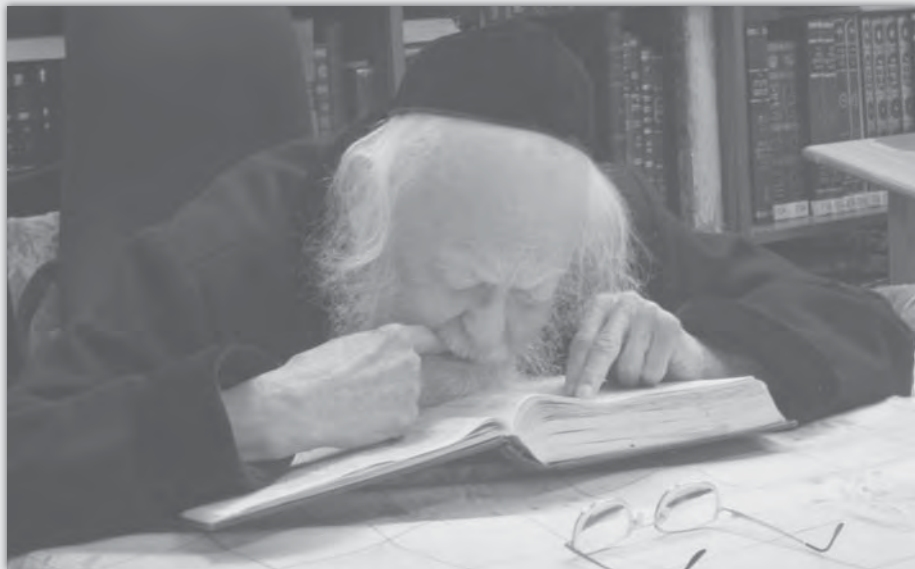
זה היה מצב של סכנת נפשות ממש. גם על גג ביתו של אבא נפל אחד הפגזים!

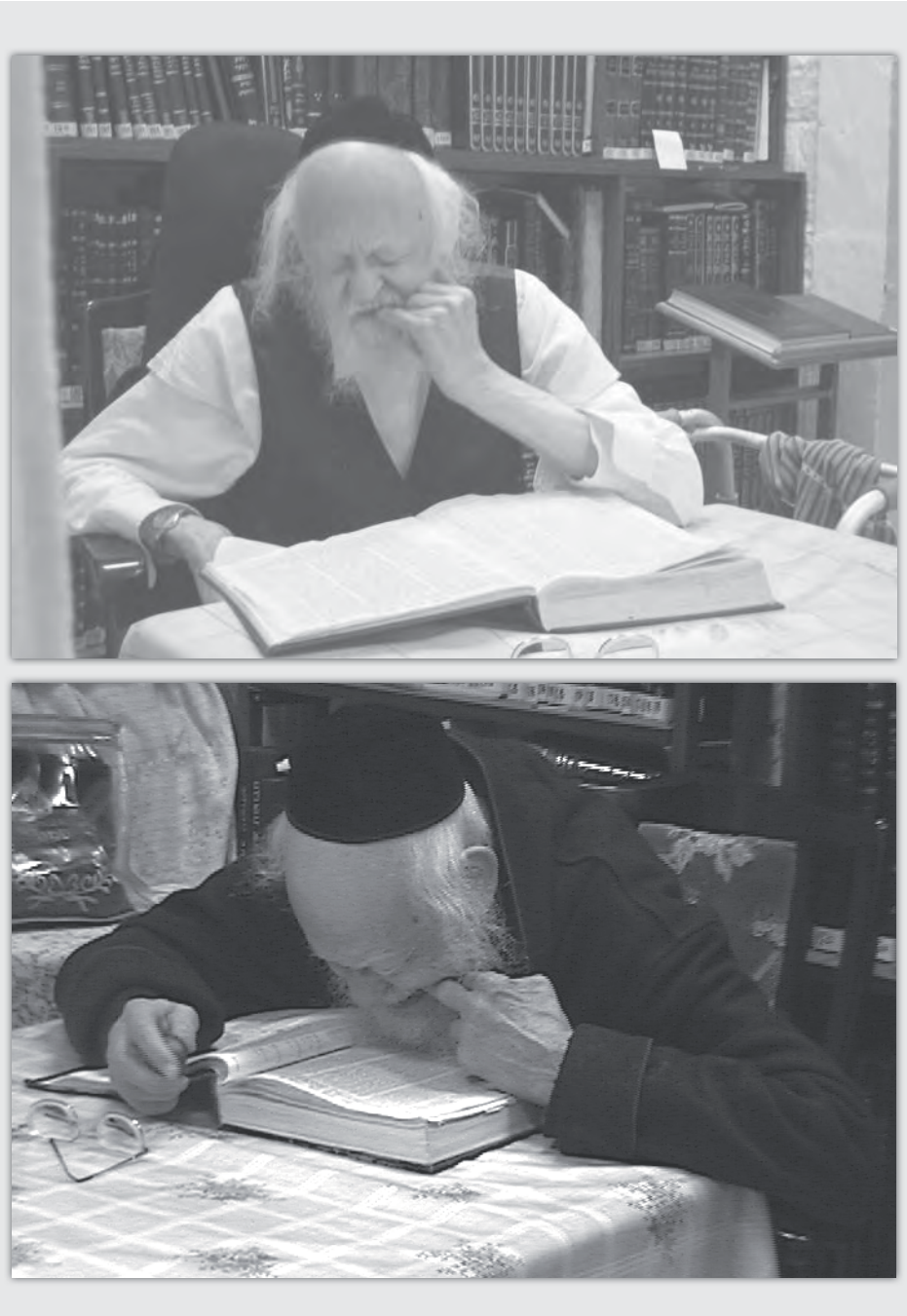
דממה מתוחה שררה בחדר. הפחד היה נורא, כל אחד התייחד עם עצמו. החרדה שיתקה את כולם ומנעה כל אפשרות של ריכוז ויישוב הדעת מינימליים. היו כאלו שמלמלו פרקי תהילים, אחרים עסקו בוודוי ובחשבון הנפש. רוב יושבי המקלט היו מאובנים, משותקים מאימה.

לפתע פנה אלי אבא ואמר: "משה, איך האב א תירוך אויף אשווערער רמב"ם!" ("יש לי תירוך על רמב"ם קשה!")

מדובר היה ברמב"ם העוסק בדיני ממונות. אבי החל לומר בפני את דברי הרמב"ם, הסביר לי את הקושיה שכולם מקשים עליו ואת התירוך המחודש שעלה זה עתה במוחו.

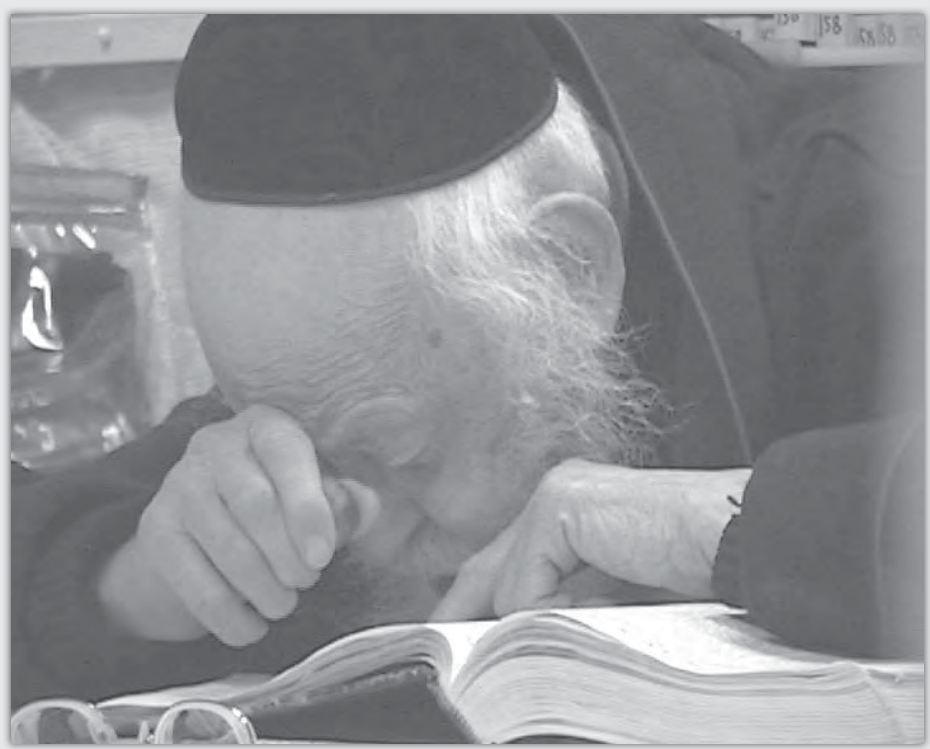
מתוך ריכוזו היה נושך באצבעותיו וכך התגבר ריכוזו המחשבה פי כמה וכמה

רבנו אוחז בידו כדורי שעווה להגברת הריכוז

אומר לכם את האמת, לא הבנתי מילה מדבריו, לא את הרמב"ם, לא את הקושיה ולא את הרעיון שעלה במוחו לתרץ דווקא עכשיו. לא הייתי מסוגל להתרכז לרגע. הפחד שיתק אותי, ואף אם רציתי לשמוע, הדי הפיצוצים התכופים מנעו זאת ממני. לא הבנתי איך שייך בכלל לחשוב ביישוב דעת כזה על רמב"ם, כשפחד מוות שורר באוויר. אבל אבא היה רגוע לגמרי. מוחו פעל בריכוז מלא כאילו הוא יושב על הסטנדר ב"אוהל שרה" ולומד בשלווה.

הוא היה שקוע כל כך בעיונו, עד שהד הפגזים הנורא לא הגיע לאזניו ולא פגע בריכוזו במאומה.

לא האמנתי עד היכן מגיע כוח ריכוזו בתורה. כשהוא שקוע בקושיה על הרמב"ם, לא היה לו בעולמו ולא כלום: לא פחד, לא פגזים ולא פצצות, רק רמב"ם קשה הטעון יישוב. "עד עצם היום הזה, המחזה הנורא הוא אינו מרפה ממני", מעיד רבי משה שליט"א.

הגאון רבי משה אלישיב שליט"א מוסיף ומספר: לאחר מספר ימים לא יכולנו לשהות באותו "מקלט" ונאלצנו לעבור למקלט הציבורי שהיה ליד ביהמ"ד ברסלב.

במקלט הציבורי שרר חושך ואפילה, רק אבא אחז בידו נרות ולמד לאורן בהתמדה גדולה. בעיצומה של המלחמה הוחלט על "האפלה", ואף בתוך המקלט אסור היה להדליק אור. כיוון שכך, ישב ולמד על פה מתוך זכרונו.

אלא שבתוך המקלט הוכרחה אישה אחת להדליק גפרור לרגע קצר כדי ליתן לתינוקה הקט בקבוק לאכילתו, ואז זינק אבא כנשוח נחש כדי לראות מילה מסוימת בתוספות...

■ כאבי התופת שנעלמו לגמרי בזמן העיון

העוויות פניו של רבנו הסגירו את מצבו.

הוא עצמו לא אמר דבר, המשיך כרגיל את סדרי לימודו המוצקים - שכל הרוחות שבעולם אינם יכולים להזיזם ממקומם - אבל על פניו ניכר היה כי הוא מתייסר בייסורים איומים. ניסה לשנות את תנוחת ישיבתו מעת לעת, ועדיין גל הייסורים ממשיך לתקוף, הכאבים לא התייחסו לתנוחה פלונית או אלמונית, לא התרגשו ממאמצים כאלו ואחרים.

המקורבים המודאגים הזעיקו מיידית את הרופא.

האבחנה הקשה הגיעה במהירות מדאיגה. היו אלו כאבי גב קשים מנשוא. הסחוס נשחק, וכל תזוזה לוותה בייסורי תופת.

אמנם את האבחנה הרפואית ידע רק הרופא להגיד, אך את הסיבה לכאבים אלו הוא לא יכול היה לדעת.

כל מי שהתבונן אי פעם בצורת לימודו של רבנו היה מבחין בכך מיד. אם בתחילת לימודו גיוו זקוף מעט, הרי שככל שהוא חודר יותר לעומק הסוגיה, הגוף היה משתף פעולה וחודר אף הוא אט-אט אל תוך הגמרא הפתוחה. רגילים היו כבר, המוח והגוף שהזדככו יותר ממאה שנות ריכוז, לשתף פעולה ביניהם. המוח תרם את חלקו לפאזל הפלאי שנקרא "לימוד התורה של רבנו", והגוף נטל אף הוא חלק במאמצי ההעמקה והעיון, התכופף אל תוככי הגמרא, עד שהוא היה רכון כולו בתוכה.

המראה שפגש כל מי שזכה לראות את פניו בשעת לימודו היה כזה: רבנו ישב, רכון. רוב גופו היה שקוע ומוטה אל תוך הגמרא, משקפיו מוסטות לצדדים ועיניו היו צמודות לשורות הקדושות שלפניו.

בצורה כזאת, אין פלא שהסחוס נשחק עד תום והוא הסב ייסורים איומים. "כל אחד אחר היה מטפס על הקירות מעצמת הכאבים", אמרו הרופאים, ובכך העצימו את תחושות הדאגה של בני הבית. לנו, שלא חווינו את הרגעים האלו, לא נותר אלא להתפעל מעצמת התאפקותו של אדם השרוי הזקנה מופלגת, למרות ייסוריו הנוראיים.

בני המשפחה דאגו מיד לכיסא מיוחד שהוכנס אל הקודש פנימה.

הרופא הנחה את רבנו בצורה מדויקת באיזו תנוחה עליו לשבת: אסור לו להתכופף אל הגמרא, כהרגלו, אלא להטות את הגמרא אליו.

שמע רבנו לקולו, התיישב על הכיסא המיוחד בתנוחה ישרה, הגב זקוף וישר כהנחיית הרופא.

עתה ביקש מן הנכד להביא לו גמרא קטנה שיוכל להניחה בתוך ידיו וללמוד מתוכה. עשה הנכד כפי שהתבקש, הביא את הגמרא הקטנה לסבא ונעמד בצד כדי לשמור לבל ישנה מן התנוחה הרצויה.

רבע שעה בלבד הייתה הגמרא הקטנה בידיו, וגבו זקוף. אחר כך החל להעמיק יותר, ותוך כדי התעמקות, מבלי לשים לב, החל גם הגב הזקוף להתעקם ולהתכופף, עד שתוך דקות מספר היה רבנו שרוי בתנוחתו הרגילה; משקפיו מונחות בכף ידו והוא רכון כולו בתוך הגמרא, כשהעיניים מרחפות מעט, נוגעות ואינן נוגעות בשורות הקדושות.

לא נותר לו לאותו נכד, אלא לעמוד בצד, להשתומם ולהתפעל ממראה עיניו. כל תזוזה כזאת הסבה ייסורי תופת, והוא לא הרגיש בייסורים כלשהם. המוח כולו נתון עמוק בנבכי הסוגיה, עד שהגוף על כל כאביו וטרדותיו לא היה קיים.

וכך סיכם לעצמו בהתפעלות: כשהסבא שקוע בלימודו, אין הוא חש מאומה, אף לא בכאבי התופת האימים הנובעים משחיקת הסחוס, כאבים שאנשים אחרים 'מטפסים על הקירות' מעוצמתם.

■ בזמן השיעור לא הרגשתי שום כאב

רבנו בעצמו הודה בעובדה זו!
 אולי מבלי משים, אולי מפני שהוצרך לכך.
 הרופא הגיע כדי להמשיך ולעקוב אחר מצב בריאותו. נכנס אל הקודש פנימה וביקש לברר את סוג הכאב, את עוצמתו בכל מיני תנוחות, למען ידע להתאים את דרך הטיפול.
 "איך כאב לרב לפני זמן השיעור?"
 הגדיר לו רבנו במילים ספורות את עצמת הכאב.
 "ועכשיו, כשהרב הלך מהבית לשיעור, איך היו הכאבים אז?"
 הגדרה קצת שונה לעצמת הכאב הייתה בפי רבנו.
 "ואיך היו הכאבים בזמן השיעור?"
 שתיקה...
 "שאלתי את הרב איך הוא הרגיש בזמן מסירת השיעור?" בירר הרופא.
 "איני יודע!" נשמעה התשובה שהפתיעה את הרופא.
 "מה זאת אומרת, הרב אינו יכול להגדיר את הכאבים בזמן השיעור?"
 "בזמן השיעור לא הרגשתי שום כאב", נשמעה התשובה הברורה.

■ קול הלמות הפטישים לא הגיעו לאזניו

חג הסוכות ממשמש ובא, צל קדושת הסוכה מתפשט וכובש אחריו את היקום כולו. קולות פטישים הולמים בחדוותא דמצווה, קרשים בכל הגדלים והצורות נגרים בכל פינה. אף אל הבית שבקצה סמטת חנון באו שניים מנכדי רבנו לבנות בעבורו את סוכתו.
 ישב רבנו בחדרו ועסק בתורה, יגע את מוחו בהבנת דברי הגמרא הקדושה, וקולו התרונן ברחבי הבית.
 שני הנכדים עסקו בעבודתם. קולות המולה מילאו את חלל הבית, ונתערבבו קולות הפטישים ההולמים עם קול הלימוד המרנין. יחדיו עלו השמימה כקרנן כליל ועולה, ולא הפריע קול הלמות הפטישים, גרירת הקורות והדפנות, את קול ניגון הלימוד במאומה.
 סיימו השניים את עבודתם וניגשו אל חדרו לברכו לשלום.

עמדו קרוב אליו, ולא שם לב לנוכחותם, נתקרבו עוד, הזיזו כיסא או שניים, או אז הרים את עיניו, ראה אותם ופטרם לשלום.
נסתיים זמן הסדר הקבוע והגיע הזמן הקצוב לאכילה החפוזת. הרים רבנו את עיניו והופתע. סוכתו עומדת מול עיניו, מתנוססת על תילה בשלמותה.
"אה, בנו סוכה?" הפטיר לעצמו.
כה שקוע היה בלימודו, עד כדי איבוד החושים.

קול הקדיחה והמולת המלאכה לא הגיע לאזניו

יום שגרתי בביתו של רבנו. ישוב רבנו על כסאו, ראשו שקוע בגמרא והיא ממלאת את כל הוויתו.

במטבח התקלקל הכיור, מים דלפו מצדדיו והוא נזקק לתיקון דחוף.

בני הבית הזעיקו בעל מלאכה שיתקן את הכיור הדולף. הגיע הבעל מלאכה עם ציודו הנלווה והחל לעשות את מלאכתו.

כשהחל לקדוח עם המקדחה בקיר התעוררה בעיה, רבנו שקוע עתה בעיונו, יתכן שקול רעש הקידוח יפריע את לימודו.

החל הבעל מלאכה במלאכתו, קדח בעדינות, ניסה להמעיט מעוצמת הרעש כדי לא להפריע לקול הלימוד הנעים המתנגן בחלל הבית.

עד מהרה ראו כולם שאין כל צורך במאמצים; רבנו שקוע בלימודו ואינו שומע מאומה. עסק הבעל מלאכה במלאכתו שעות רבות, קדח והקים קול רעש גדול, גרר את הכיור הישן, והביא חדש תחתיו, והיה הבית מלא בפסולת והמולת מלאכה רועשת.

כיון שנסתיים ה"סדר" והגיע זמן התפילה, קם רבנו ממקומו יצא מחדרו וראה את המולה והלכלוך, התעניין לרגע על פשר הדבר, הראו לו את כיור המטבח הדולף וסיפרו לו על החלפתו בחדש.

רבנו, שמע זה עתה לראשונה שמשוהו קרה בבית, הסתכל על הכיור והפטיר: אה, החליפו כיור? זייער פיין! [טוב מאוד!]

בני הבית עמדו נדהמים. קול רעש שהדהד עד קצה הרחוב הרעיש כאן במלא עוצמתו. הבית היה מלא בהמולת מלאכה, ואילו רבנו, שקוע היה בלימודו, ולא שמע ולא ידע מאומה.

בעמידה

חתן רבנו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א מספר:

בימי חול המועד פסח תשע"א הגעתי עם כמה רבנים לביקור-חג אצל מרן הגר"ש וואזנר שליט"א שדיבר בענייני השעה. לפתע קטע את דבריו, והיה זה כאשר דיבר על החיוב להאהיב את התורה על התלמידים, ופנה אלי ואמר: אני זוכר שלפני כשבעים שנה למדתי בכולל בירושלים יחד עם השווער שלך, והוא הקפיד ללמוד לא רק בקול ובנעימה, כפי שהוא עושה עד היום, אלא דקדק על עצמו לעמוד במשך כל זמן הלימוד!

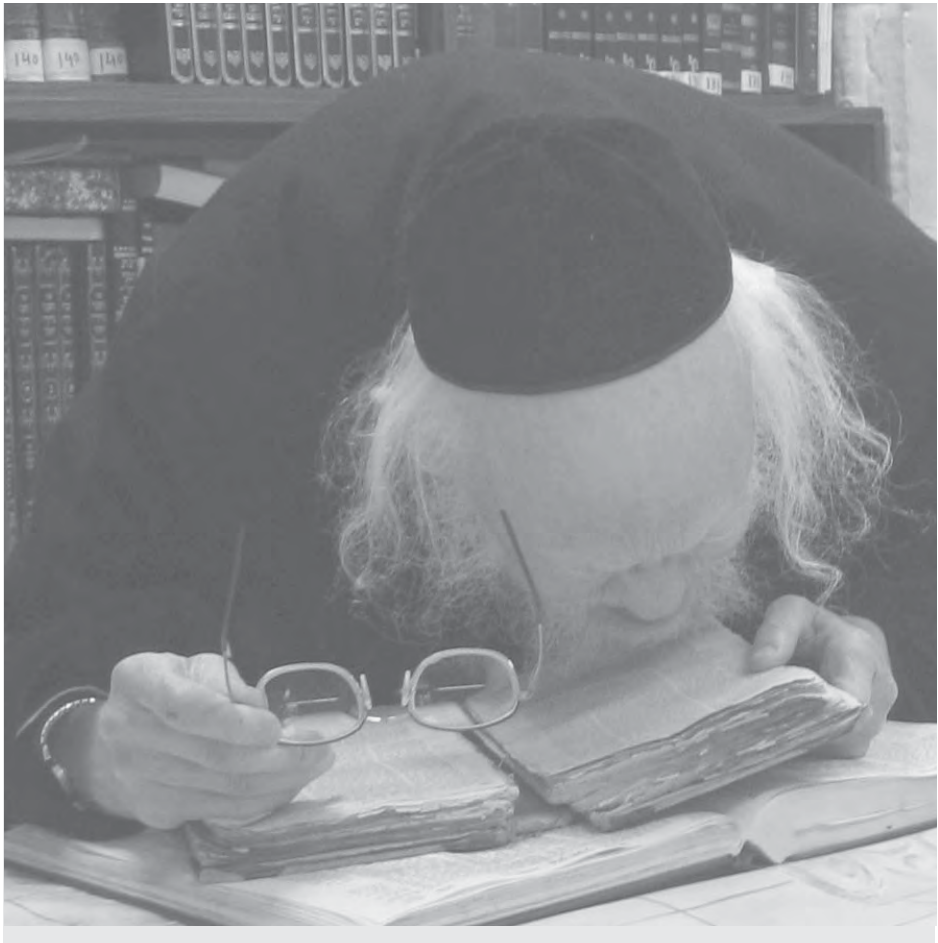
אני כשלעצמי, ציין חתן רבנו הגר"י זילברשטיין שליט"א, פירשתי את ענין העמידה הזו שהיא משום כבוד התורה, כפי ששמעתי כמה פעמים ממו"ח שציטט את ה'מגן אברהם' המביא את הגמרא (ברכות כ"ז ע"ב): אמר לו, יהושע עמוד על רגליך ויעידו בך!

המג"א מביא את הגמרא כדי להוכיח משם שתלמיד השואל את הרב, צריך הוא לעמוד על רגליו, משום כבוד התורה, ולמרות שבימינו לא מקובל לעשות כך, צריך לדעת שיש בדבר זה משום רבוי כבוד התורה.

ובל נחשוב שמו"ח עמד על רגליו רק כשהיה צעיר. לא. גם בהגיעו לגיל מאה שנים עשה כדבר הזה.

הכל יודעים שמו"ח השכים בשעת-לילה מוקדמת מאוד כדי להגות בתורה, ובדרך כלל הוא לומד כארבע שעות לפני תפילת שחרית, ב'זמן' קיץ של שנת תשע"א חשש פעם מו"ח מסיבה מסוימת, שלא יהיה די עירני במשך כל שעות הלימוד, קם ועמד על רגליו במשך כל ארבע שעות הלימוד בלילה, עד שהגיע זמן תפילה.

שניתן בחדרו של רבנו והביטו בזיו פניו המאירות של האיש שיותר ממאה שנה עוסק בתורה ביגיעה עצומה ואינו מסיח דעתו הימנה.

על השולחן היה מונח כרך סגור של "חזון איש", משמע שרבנו עמל עתה על סוגיה אחת בדברי החזון איש.

לאחר דקות קצרות של שיחה על הקהילה ופתרון שאלות דחופות שעלו על סדר יומה, בירך רבנו את כלל חברי הקהילה ונפרד מהם.

מכאן ואילך נגלה בפני חברי הקהילה מחזה מופלא שלא ציפו לו:

בדרך כלל היה מי שעמד ופינה את כולם מחוץ לחדר בתום הביקור, כדי שיוכל רבנו לשקוע בתלמודו, אולם באותו ערב שבת היה הממונה על כך טרוד או שמא לא שם לב כי הביקור כבר הסתיים, וכך נשארו כמאה ועשרים אנשי הקהילה בחדר רבנו, עומדים בצפיפות.

רבנו סיים את ברכתו, פתח את החזון איש, דפדף לסימן הדין בענייני מוקצה והתחיל ללמוד בקול כהרגלו. תוך פחות מחצי דקה שקע רבנו כליל בכרך החזון איש שלפניו ולא שם לב למתרחש סביבו.

אנשי הקהילה היו המומים מהמחזה ונשארו במקומם כמסומרים. היו עדים עתה למחזה נשגב המתחולל מול עיניהם: גדול הדור עוסק בתורה, שקוע בה לגמרי, מנותק כליל מהסובב אותו.

כשחשו שהם עדים למחזה שאינו רגיל, החלו לשלוף את מצלמותיהם. בחדר הקדוש והצפוף עד להתפקע החלו להופיע הבזקי הפלאש של המצלמות. עשרות הבזקים, מאה ועשרים אנשים מצטופפים בחדרו, ורבנו אינו חש במאומה, שקוע לחלוטין בדבריו של החזון איש. רבים מן המצטופפים בחדר לא אבו לוותר על תמונת מזכרת נדירה, וכך נעמדו לצד רבנו, הצטלמו עמו ופינו מקומם לקבוצת המצטלמים הבאה. הדבר נמשך קרוב לעשר דקות. המולה גדולה מלווה בהבזקים חוזרים ונשנים מתרחשת בחדר, ורבנו שקוע בתלמודו, אינו מצוי בהאי עלמא ואינו מרגיש בנעשה סמוך לו.

רושם עצום נחרת לנצח בלבבות אנשי אותה קהילה, שזכו לראות במו עיניהם עד היכן מגעת התעמקות בתורה בכל החושים.

אפילו בשמיים היא - אתה צריך לעלות אחריה

בספר תולדות אדם על הגה"ק רבי זלמן זיע"א, אחי מרנא הגר"ח מוואלוז'ין זיע"א, מובא מעשה מופלא (עמוד נח): "פעם אחת גברה בלב הצדיק הזה תשוקה גדולה ונפלאה ללמוד איזה ספר יקר. אך היה מבדיל בינו לבין הספר ארגז גדול משא סבל ג' אנשים. הלך בבית אחת הנה ואחת הנה והחל לשנות ולשלב למוד מאמר חז"ל במסכת עירובין נ"ה על הפסוק בתורה לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה.

ולא מעבר לים היא מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמעינו אותה ונעשנה. ודרשו חז"ל לא בשמים היא שאם בשמים היא אתה צריך להעלות אחריה ואם מעבר לים אתה צריך לעבור אחריה. את דברי חז"ל אלו אמר באהבה עזה אשר אין כח בשפת בשר לספר אותה ובקולו הנעים והערב עד מאוד המסוגל לעורר חיבה יתירה בינו לבין אביו שבשמים עד שהרגיש בקרבו אומץ רוח וגבורה ורץ בכחו הזה בחפזון רב כאשר ידאה הנשר אל הארגז והגביה אותו לבדו בלי עזר ומשען ולקח את הספר, ויהי לנס ופלא בעין כל רואיו".

דבר מופלא מעין זה התרחש בחדר רבנו.

רבנו שרוי היה בימי זקנותו המופלגת בחולשה נוראה, כל תנועה מתנועותיו עלתה לו במאמצים מרובים. בקושי הצליח להזיז אבר מאבריו.

אולם כשהדבר הגיע אל עניין הקשור ללימוד התורה, אהבת חייו ומשוש לבו, כל הכללים השתנו לחלוטין, שולחנו של רבנו, שולחן כבוד היה; אדם בודד אינו מסוגל להזיז בכוחות עצמו, בקושי מסוגלים שני אנשים לעשות את המלאכה.

אולם בעיצומו של הלימוד, כשרבנו היה צריך להזיז את השולחן כדי לקרב את הגמרא למול עיניו, לפתע נאזר רבנו החלוש בכוחות לא-לו והזיז את השולחן בעצמו...

כיוון שאמרו חז"ל, שאם התורה בשמיים היא - צריך לעלות אחריה!

אם לומדים ומרוכזים בלימוד - לא שומעים

עניין השקיעות בתורה עד כדי חוסר שימת לב מוחלטת לכל הסובב, דבר שבעבורנו נראה כדרגה גבוהה וכמושא שאיפה שלא כל אחד מסוגל להגיע לכך, נתפס אצל רבנו כדבר פשוט ורגיל, עד שלא הבין אפשרות אחרת.

אברך חשוב משיבת מיר עשה דרכו לחדר רבנו כדי לשאול מפיו דבר ד' זו הלכה.

לפעמים יושב ולומד בביתו ובאותו זמן עסוקה זוגתו בהשכבת הילדים או במלאכת הבית, ופעמים שהיא מפזמת לעצמה. מה דינו לגבי לימוד התורה, אם יכול להמשיך בלימודו כששומע את קול שירתה.

נשא רבנו עיניו אל האברך השואל ואמר: איני מבין מילה ממה שאתה מדבר! איזה מין שאלה זו?

חזר האברך וניסה להסביר גופא דעובדא: אני יושב ולומד בקול, ואני שומע את אשתי שרה, האם אני יכול להמשיך ללמוד?

רבנו אמר לו שוב: אינני מבין מילה ממה שאתה מדבר! מעולם לא שמעתי שאלה כזאת! לאחר שחזר האברך על שאלתו בשלישית. אמר לו רבנו: "איני מבין את שאלתך, איך אתה אומר שאתה יושב ולומד ושומע מישהו?! כשאדם יושב ולומד הוא אינו יכול לשמוע מישהו אחר! אם לומדים ומרוכזים בלימוד - לא שומעים!"

■ "וכי הוא משוגע?"

מעמד נורא היה אותו יום שלמדו בשיעור ב"תפארת בחורים" את הסוגיא של "שמא יטה" במסכת שבת.

אחד התלמידים העז ושאל בלשון ציורית: יושב יהודי ושטריימל חבוש לראשו בליל שבת, והוא לומד, וכי שייך לשכוח שעכשיו שבת, עד שאנו חוששים שמא יטה?

תשובתו הפשוטה של רבנו הרעידה את אמות הסיפים בבית המדרש:

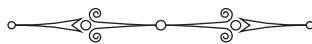
"מה לא מובן? יהודי יושב בליל שבת ולומד תוספות, ופתאום האור נעשה חלש והוא אינו יכול לראות מה כתוב בתוספות, וכי הוא משוגע? ודאי שהוא יטה!".

והיו הדברים מרעידים בפשטותם.

עיניים רבות דמעו באותו הלילה בגעגוע גדול להגיע להבנה פשוטה כזאת.

מי שאוחז באמצע תוספות ומפסיק ממש באמצע - הוא משוגע!

איך אפשר להתנתק באמצע תוספות?

המולה גדולה מתרחשת בחדר, ורבנו שקוע בתלמודו, אינו מצוי בהאי עלמא ואינו מרגיש בנעשה סמוך לו

שמחת התורה ומתיקות התורה

לאחר שגוללנו סיפורים מופלאים על שקיעותו העצומה של רבנו בתורתו עד כדי איבוד כל החושים, ובטרם נגולל עוד עובדות מופלאות ומדהימות על ערך הזמן בחיי רבנו, נקדיש מעט מן היריעה לתיאורים מופלאים על מתיקות התורה ושמחתה במציאות חייו של רבנו.

המלמד תורה בכל כלי שיר

"אתה רוצה לראות איך נראה גן עדן?" שאל פעם יהודי של צורה את בנו. "הבה ואראה לך את פתח הגן עדן בעולם הזה גלוי לעינינו הבשריות!"

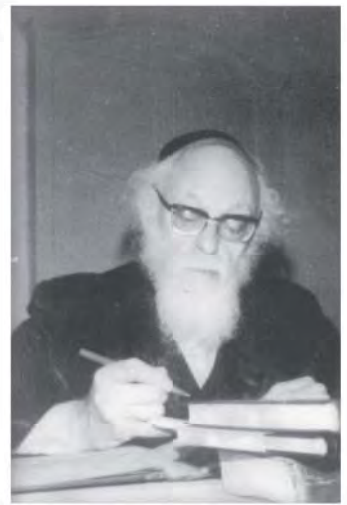
לקחו אל בית המדרש "אוהל שרה", מקום לימודו של רבנו, והראה לו את הגן עדן.

"תשמע את הניגון של הגמרא, כך שרים בגן עדן! ככה לומדים בגן עדן, כך נהנים מזיו השכינה, כך מתענגים על התורה ועל השגת ד'".

הניגונים של רבנו... הלימוד המתוק...

מושג!

עולם מלא!

ביום הושענא רבה אנו מתפללים לישועה ומגוללים את זכותם של האבות הקדושים השבטים ורעיא מהימנא.

ובתוך התפילות אנו זועקים: "הושע נא, לְמַעַן חִיָּךְ מְכַרְכֵּר בְּשִׁיר. הַמְלַמֵּד תּוֹרָה בְּכָל כְּלֵי שִׁיר... הוֹשֵׁעַ נָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אֲבִינוּ אִתָּה".

השבח "המלמד תורה בכל כלי שיר" הוא שבח מיוחד שלא בקלות ניתן להבינו ולעמוד על בוריו, מי שלא ראה שמחת התורה והתרפקות על מבועי ערבותה ומתיקותה - מתקשה להבין את עומק המושג של "המלמד תורה בכל כלי שיר".

ברם, מקום אחד של עונג אינסופי נתבצר בעולם, וכל הבא בהיכלו יכול היה לראות איך מלמדים תורה "בכל כלי שיר".

לא ברור אם לעיניים הבשריות נתגלו הנבל והכינור, התוף, המינים והעוגב.

אבל נתגלה גם נתגלה איך מלמדים תורה "בכל כלי שיר"!

איזו מתיקות ותחושת כיסופין עד כלות הנפש חשו השומעים שזכו לשמוע את רבנו לומד ומנגן בכל כלי שיר.

כך לומדים תורה בגן עדן!

כך שרים ומזמרים בגן עדן!

כך נהנים מזיו השכינה!

■ "אמר אביי"...

מי מאתנו מסוגל לאהוב את המילים "אמר אביי"?

לאהוב את ה"אמר אביי" אהבה עזה כל כך, עדי כדי התנפלות בשקיקה עצומה על המילים הללו בלבד, מחמת המתיקות העצומה הטמונה בהם...

איזה געשמאק וטעם יש במילים "אמר אביי", עד כדי חוסר יכולת להיפרד מהם מגודל ערבותם?

מי שרוצה להבין איזה טעם יש למילים "אמר אביי" גרידא, צריך לטעום!

אם לא יטעם בעצמו, איך ידע?

ומה נעשה לו לאותו אדם מסכן, אומלל ועלוב, שמדמה בנפשו שאין מושג כזה?

מה נעשה לו לאותו אדם העומד על פתחו של אוצר אדיר מלא באבנים טובות ומרגליות שאורם בוחק למרחוק, והוא באומללותו אינו יודע ואינו מבין את אשר לפניו?

רפואה אחת יש להקדים למכתו!

אם יראה איש מתנפל על האוצר בהתלהבות אדירה וגורף בכל כוחותיו וממלא את שקיו מן השלל הרב, ידע לכל הפחות שיש משהו באוצר הזה!

אף אנו, אומללים שכמותנו, המעבירים את חיינו בדברים של מה בכך מבלי לטעום מאוצרות המתיקות הטמונים במילות התורה הקדושות - נתבונן בדמותו של רבנו שהיה מסוגל לשבת בינו לבין עצמו ולשנן פעם אחר פעם את המילים "אמר אביי" ולמצוץ את המתיקות העצומה הטמונה במילים הללו.

הקב"ה ברא את העולם בשישה ימים...

חתן רבנו, הגאון רבי בנימין רימר שליט"א, מתאר מחזה מופלא במחיצתו של רבנו: עד שמיעה היה אחד מבניי, ליום שהחל רבנו ללמוד את מסכת שבת.

רבנו פתח הגמרא והתחיל ללמוד עם עצמו: "הקדוש ברוך ברא את העולם בשישה ימים, וביום השביעי שבת, ולכן ציווה אותנו לשבות בשבת קודש זכר למעשה בראשית ואסר עלינו לעשות ל"ט מלאכות, המלאכה האחרונה מן הל"ט מלאכות היא מלאכת הוצאה. ועכשיו נתחיל ללמוד את דיני מלאכת הוצאה. זאגט די משנה: יציאות השבת שתים שהם ארבע בפנים...

ואם מלאכת הוצאה היא אחרונה, למה פתח במלאכה זו דווקא, נו, על זה הראשונים כבר מדברים ונעיין בזה אחר כך, אבל המשנה אומרת, יציאות השבת...

אחר כך החל שוב: הקב"ה ברא את העולם בשישה ימים וביום השביעי שבת, ולכן ציווה אותנו לשבות בשבת קודש זכר למעשה בראשית ואסר עלינו לעשות ל"ט מלאכות. המלאכה האחרונה מן הל"ט מלאכות היא מלאכת הוצאה ועל זה אומרת המשנה: יציאות השבת שתים שהן ארבע בפנים...

הפתיחה המופלאה הזאת חזרה על עצמה כמה וכמה פעמים, עד שנכנס לתוך ענייניה של המשנה: יציאות השבת שתים שהן ארבע בפנים...

המעשה הנורא הזה זועק מתוכו שני דברים: בהירות!

מתיקות התורה!

מי מאתנו אינו יודע שהקב"ה ברא את העולם בשישה ימים וביום השביעי שבת, ועל כן נתן לנו את השבת זכר למעשה בראשית?! הלא דבר זה אף תינוקות יודעין. אלא שהלימוד בבהירות מחייב להסביר הכל ולפרט הכל בפה מלא ובקול גדול.

יותר ממה שלמדנו בהירות מהי, למדנו מכאן מתיקות התורה מהי!

אם מחמת בהירות אמר רבנו לעצמו את ההקדמה המופלאה הזאת, מדוע שינן אותה פעם ופעמיים ויותר.

וכי אין שכלו יודע בתכלית הבהירות שהקב"ה ברא את העולם בשישה ימים וביום השביעי שבת וכו'?

אלא שזו היא טיבה של מתיקות התורה, המילים הללו חביבות ואהובות היו עליו כל כך, עד שלא יכול היה להיפרד מהן.

ומי שלא טעם טעמה של תורה, ילך ויטעם ותרווה נפשו...

ומי שמתעקש להישאר מסכן ואומלל מבלי לטעום מן הטעם המתוק, ידע לכל הפחות שהיה יהודי בעולם שמצא בכל מילה של תורה דרגה כזו של מתיקות עד שלא יכול היה להיפרד ממנה.

יתבונן בחייו של רבנו ובהנהגתו, וידע מה הוא מפסיד.

כתובות דף פ"ב עמוד ב'.

מחזות כאלו של אהבת תורה נראו בכל עת בחדרו של רבנו.

מנהגו של רבנו היה שלא להסיח דעתו לרגע מתלמודו, אם במהלך לימודו צריך היה ללכת אל הארון כדי להוציא ספר ולעיין בו, נהג לשנן את ה"מראה מקום" שאותו הוא רוצה לראות פעם אחר פעם במהלך הליכתו להוציא את הספר, עד שהתחיל ללמוד בו.

אם זקוק היה להוציא מן הארון את הרשב"א בכתובות, היה משנן לעצמו במשך כל זמן ההליכה לארון הספרים את המילים "רשב"א כתובות" ... "רשב"א כתובות"...

פעם אחת הוצרך רבנו להוציא מן הארון מסכת כתובות כדי לעיין בדף פ"ב ע"ב. בדרכו לארון החל לשורר בניגון מתוק ועליז שאין כמותו למתיקות עלי אדמות: כתובות דף פ"ב עמוד ב'... כתובות דף פ"ב עמוד ב'... כתובות דף פ"ב עמוד ב'.

רבנו שורר את המילים "כתובות דף פ"ב עמוד ב'" בכזה חשק ובכזו התלהבות, אין לו בעולמו ולא כלום, הדבר היחיד הממלא את חלל העולם במתיקות ובעונג שאין לו משל ודוגמא הוא: כתובות דף פ"ב עמוד ב'.

מי שראה את המחזה הזה, התעורר בו חשק לעזוב את העולם השפל והגשמי, ואת היצר הרע ושלל דמיונותיו, לנתק באחת את כל הכבלים הקושרים את האדם להבלי העולם הזה, החולפים ועוברים כצל עובר, וללכת אל מקור התענוגים כולם: "כתובות דף פ"ב עמוד ב'..."

מטרה בפני עצמה

אגב אורחא, אם סיפרנו על ההליכה אל ארון הספרים כדי להוציא ספר מתוכו, שומא עלינו לדעת כי במשנת חייו של רבנו לא הייתה ההליכה לארון הספרים בגדר מטלה טכנית שהיא חלק מן הלימוד; אף לא הייתה בגדר "אמצעי" גרידא לקיום מצוות תלמוד תורה ועיונה; אלא היא "עבודת קודש" בפני עצמה בעלת תכלית משלה!

מחזה מדהים ומשובב נפש היה לראות את רבנו בשנות זקנתו המופלגות, רגליו חבושות בתחבושות וכל פסיעה הסבה לו כאבים, וכל אימת שהיה צריך להגיע אל ארון הספרים, קירב אליו את ההליכון ופסע לאטו פסיעה אחר פסיעה כשפיו מזמר את ה"מראה מקום"

מבלי להסיח דעת ממנו, ולאחר מאמצים מרובים נטל את הספר לידי ולמד בו בשקיקה. מראה טרחתו של רבנו בהליכה, הדיר שינה מעיני כמה מבאי ביתו, עד שהחליטו להתקין לו מדף ספרים על שולחנו, שעליו יהיו מונחים הספרים שלהם הוא נצרך בדרך לימודו, וכך לא יצטרך לטרוח בהליכה אל ארון הספרים בכל עת.

אמרו ועשו, והכניסו לפניו את המדף שעליו מונחים ספרי רבותינו הראשונים על המסכתא שבה עסק באותה עת.

הביט רבנו על המדף ועל הספרים המונחים בתוכו, והפטיר:

"ס'פעלט דא א 'ספר חסידים'!" ("חסר כאן 'ספר חסידים'").

כשהראו הנוכחים סימני תמיהה, שהרי "ספר חסידים" אינו מפרש את המסכתא שבה עוסק רבנו עתה, הסביר ואמר: כוונתי למה שכתוב ב'ספר חסידים', שהטורח להביא את הספרים הוא חלק מיגיעת התורה!

(עיי"ש בסימן תתקכג, ועיין עוד בספר 'לקט יושר' לתלמיד בעל תרומת הדשן שכתב [י"ד

עמוד ל"ט]: 'זוכרני שאותם הבחורים העשירים המפונקים שעשו להם שולחנות כשיושבין במקומן הופכין השולחן לאיזה צד שירצו ועליו הרבה ספרים לא טוב הם עושים, אדרבה כשמבקש אחר הספר ובא לו בטורח גדול זכור באותו מעשה מה שרוצה ללמוד').

שישה דברים... שישה... שישה...

מחזה מופלא של אהבת תורה והנאה בתכלית ממתיקות התורה נשמעו באזני רבים מתלמידיו ובאי ביתו, ואף הופצו בזמנו ברבים.

היה זה לפני שנים רבות, כאשר מאן דהו הצמיד מכשיר הקלטה מיושן ליד מקום לימודו של רבנו.

רבנו עסק בלימוד מסכת שבת בדף קכ"ז ע"א בדברי הגמרא: אמר רב יהודה בר שילא, אמר רבי אסי, אמר רבי יוחנן, שישה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן: הכנסת אורחין וביקור חולים ועיון תפלה והשכמת בית המדרש והמגדל בניו לתלמוד תורה והדן את חברו לכף זכות.

קטע רגיל של "אגדתא" לכאורה, שאותו קוראים בהעברה וממשיכים הלאה.

אלא שבהקלטה הנושנה נשמע קולו של רבנו שהוא משורר את שירת התורה!

ישנם כאלו ששומעים את הקלטת ואינם מצליחים להתאפק מלפרוץ בבכי של התרגשות.

איזו מתיקות! איזו שירה מופלאה!

כך נשמע קולו שירת התורה:

אמר רב יהודה בר שילא, אמר רב אסי, אמר רבי יוחנן...

רב יהודה בר שילא, אמר רב אסי, אמר רבי יוחנן...

רב יהודה בר שילא, אמר רב אסי, אמר רבי יוחנן...

שישה דברים...

שישה... שישה...

שישה דברים...

שישה... שישה...

שישה דברים....

אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה...

שישה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא...

אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא...

ואלו הן...

ואלו הן...

שישה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה...

ואלו הכנסת אורחים וביקור חולים...

אכן, יש בכל מילה ומילה מן התורה הקדושה מתיקות מופלאה שעליה אפשר להתענג עונג אינסופי עד כדי שכרון חושים מוחלט.

וכל הרוצה יבא ויטעם!

וכל המפסיד, אבוי לו שנשאר בקטנותו ולא טעם טעמה של מתיקות התורה מימיו.

שיכור הדבוק ביינו

הראיתם מימיכם מראהו של שיכור הדבוק ביינו, שותה ושותה ומתענג, עד שאי אפשר להפרידו מעליו?

הרבה יותר מזה ומכל המשלים האחרים בעולם נראה מראהו של רבנו בעת לימודו.

רבנו שרוי בעולם של עונג עצום, מוצץ את לשד מתיקתה של התורה הקדושה, בחביבות עצומה ובדבקות אינסופית, עד שמי שמנסה לנתקו מעולם תענוגותיו חש בנפשו שהוא אכזר שאין כדוגמתו.

בת רבנו, הרבנית אויערבאך ע"ה, הייתה מתבטאת על אביה ואמרת שגם כאשר באים אליו

עם עניינים שיש בהם פיקוח נפש, אין ביכולתה להפרידו מלימוד התורה: "ראיתם פעם תינוק שותה חלב בעת צימאון? אם אך יוציאו את הבקבוק מפיו יפרוץ בבכי גדול, אבא נראה בעת לימודו כתינוק האוחז בפיטמה של בקבוק החלב, שאי אפשר בשום פנים בעולם לעוצרו, אינני מסוגלת להפסיקו באמצע לימודו".

כמי שרואה עכשיו מגדל מתעופף באוויר

הסבר אחד יש לשתי פליאות בחדא מחתא:

זיכרונו העצום והמבהיל של רבנו, שכל התורה הייתה פרושה למול עיניו כמי שלמדה בעיון זה עתה, וכל דבר שלמד במשך ימי חייו היה חקוק לו במוחו - פלא והפלא! שמחתו העצומה של רבנו בעת לימודו, וניגוניו המתוקים שכל מי ששמע אותם אפילו פעם אחת חש שהוא מצוי בהיכלות אינסופיים של עונג - פלא פלאים! איך מגיעים לזיכרון בדרגה נשגבה כזו? איך מצליחים להעפיל להיכלות מתוקים ואינסופיים של עונג שאין על עפר משלו, עוז וחדווה במקומו?

התשובה קשורה לעומק החוויה!

חוויה חזקה נחקקת בנפש האדם בעוצמה בלתי רגילה ואינה נמחקת מתודעתו לעולם.

כך היא דרכה של התפעלות הנפש!

דברו נא עם יהודי שניצל מן השואה הנוראה ותשמעו ממנו את החוויות הקשות והמזעזעות שקרו לפני עשרות שנים, הוא יספר זאת עם כל הפרטים, כביכול קרו עכשיו ברגע זה.

להבדיל, גם חוויות מענגות נחקקות במוחו של כל אחד ואחד מאתנו ואינן משות מזיכרונו לעולם. איש אינו שוכח את חגיגת בר המצווה או את הרגעים המרגשים כשעמד תחת החופה, וודאי לא את הרגע שהתבשר בכך שהפך לאב בישראל...

כל חוויה בעולם נחקקת במוחו של אדם, והוא מסוגל לשוב כעבור שנים רבות ולחוות מחדש אותה חוויה כפי שהיא חקוקה בזיכרונו, ולחוש כמו נמצא הוא באותו מצב.

ככל שהחוויה עוצמתית יותר, כך באותה מידה היא נחקקת במוחו של האדם יותר.

כיוצא בו, כל מחזה בלתי רגיל הנראה לעיני האדם נחקק בעצמותיו ואינו מש ממוחו לעולם. אם יראה אדם מגדל בן עשרות קומות מתרומם ממקומו ומתעופף באוויר, ודאי לא ימוש מחזה זה מעיניו כל הימים, וכל אימת שייזכר בו יהיה בעבורו כביכול ראהו ברגע זה. אם ישתתף אדם באירוע מכונן הקורה אחת למאה שנה, ודאי לא ישכח את הדברים, ואף לאחר שנים רבות יחוה את האירוע כאילו קרה זה עתה.

הנה זהו הסוד!

סוד זיכרונו המבהיל של רבנו!

ולמעלה מכך, סוד שמחתו הבלתי רגילה של רבנו שאין לה משל ותיאור. סוד ניגוניו המתוקים הממלאים את האוויר בריח גן עדן מופלא!

כאן גם טמון סוד עמקותו הבלתי מושגת בשכלנו!

אב אחד לכולם, ומשורש אחד יצאו!

כשרבנו למד את קושיית הגמרא, הוא חווה את הקושיא כמו שחווה אירוע המתרחש פעם באלף שנים!

כל דיבור של רש"י היווה בעבורו חוויה עמוקה, כמי שראה בניין בן מאתיים קומות נבנה לנגד עיניו ברגע אחד.

ספק גדול אם יש בכוח בן אנוש לתאר את עולם החוויות המופלא והעצום של רבנו. כל שלב בסוגיה, ההוה אמינא והמסקנא, כל קושיא וכל תירוץ היה בעבורו חוויה מדהימה, והוא התהלך מחוויה מסעירה אחת למראה נורא אחר, מתעלה ומתרומם מרגע לרגע.

אם זוהי מציאות חייו בכל רגע, וכי פלא הוא שכל העומד במחיצתו נמס לגמרי מעוצם מתיקות ניגוניו ומשמחתו הגדולה!?

אם כך נראה כל דיבור של רש"י בעיניו, וכי פלא הוא שכל התורה הייתה חקוקה לו במוחו ופרושה לפניו כאילו למדה זה עתה!?

הלא כל חוויה כבירה בעולם חקוקה במוחו של האדם בעוצמה כאילו קרתה זה עכשיו ואינה משתכחת לעולם.

מה אהבתי תורתך...

הגאון רבי יעקב איידלשטיין שליט"א גולל חוויה מפליאה שחרותה על לבו.

שאלה קשה בחולה מסוכן הגיעה אל פתחו. רופא אחד טען בתוקף שרק ניתוח מסוכן יכול להצילו, וללא הניתוח יקרסו מערכות גופו ולא יחיה יותר מיומיים; רופא אחר סבור שיש להוציא חלקים מסוימים מגופו ולהרדים אותו, ומעתה חייו יהיו תלויים בהנשמה... השאלה בערה בדחיפותה, והכתובת היחידה לשאלות מן הסוג הזה מצויה בלשכת הגזית שבסימטת חנון בירושלים עיה"ק.

וכך סיפר הגאון רבי יעקב איידלשטיין שליט"א: הייתה זו שעת לילה מאוחרת. עליתי ירושלימה, הגעתי לביתו של רבנו והמתנתי לשעה 2:30, זמן תחילת הסדר.

עמדתי בחדר השני ושמעתי את רבנו קם משנתו, נוטל ידיו ומיד מתחיל בברכת התורה.

הייתה זו חוויה מופלאה לשמוע את רבנו מברך את הברכה שהיא מוש חיי, ברכת התורה, בחיות ובגעשמאק שאין כמוהו.

אחר כך שמעתיו מוסיף ואומר את הפסוק: "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי". וחוזר ואומר בערגה שאין כמותה עלי אדמות: "אוי, מה אהבתי תורתך... מה אהבתי תורתך...". השאלה שהייתה כרוכה בפיקוח נפש נפסקה מיד להלכה, ואני יצאתי ברכוש גדול: "אוי, מה אהבתי תורתך... מה אהבתי תורתך..." בניגון מתוק שאינו נשכח.

הכל בכוח השמחה

תמיד התפלאתי איך הצליח רבנו להחזיק מעמד שנים רבות כל כך כשהוא חי בתנאי עניות נוראה מבלי שהדבר יזיק לנפשו ולנפשות בני משפחתו. הלא דרך העולם היא, כי עניות נוראה כזאת פוגעת ביישוב הדעת ובמנוחת הנפש.

בהזדמנות אחת הצגתי את השאלה הזו בפני הרבנית ע"ה. היא ענתה לי: הכל בגלל השמחה. בבית שרתה תמיד שמחה גדולה על כך שזכינו לכך שרבנו לומד בהתמדה גדולה, וכך החזקנו את הבית!

